

Ali znotrajpanožna trgovina prevladuje v slovenski blagovni menjavi?

Povzetek

V prispevku je analizirana znotrajpanožna trgovina v Sloveniji v razdobju 1992-2002. Uporabljeni so statični Grubel-Lloydov indeks znotrajpanožne trgovine in dinamični mejni znotrajpanožni indeks, ki je nadalje razčlenjen na del, ki odpade na horizontalno znotrajpanožno trgovino, in na del, ki odpade na vertikalno znotrajpanožno trgovino. Na temelju podrobnih izračunov na osemestni klasifikaciji kombinirane nomenklature so izračuni prikazani na agregirani enomestni in dvomestni ravni NACE dejavnosti in po dejavnostih tehnološke intenzivnosti. Poleg celotne slovenske trgovine je posebej bila analizirana slovenska trgovina z državami EU-15, ki

predstavljajo okrog dve tretjini vse slovenske trgovine. Ugotovljeno je bilo, da z izjemo določenih sektorjev v trgovinskih tokovih prevladujejo znotrajpanožni trgovinski tokovi, kar potrjuje relativno visoko stopnjo integriranosti slovenskega gospodarstva v mednarodno menjavo. Nasprotno s teoretičnimi pričakovanji pa formalna liberalizacija zunanje trgovine in gospodarska rast nista bistveno prispevali k porastu znotrajpanožne trgovine. Večji porast znotrajpanožne trgovine velja le za nekatere dejavnosti v trgovini z državami EU-15. Rezultati celo kažejo, da je v številnih primerih prišlo do znižanja deleža znotrajpanožne trgovine. Premik od znotrajpanožne trgovine k medpanožni

specializaciji ostaja kratkoročnega značaja, saj je pričakovati, da se bo delež znotrajpanožne trgovine nadalje povečeval z članstvom Slovenije v brezmejni in brezcarinski trgovini znotraj EU. Za večino sektorjev velja, da je v celotni slovenski trgovini vertikalna znotrajpanožna trgovina bistveno bolj pomembna kot horizontalna znotrajpanožna trgovina. Prevladujoč pomen vertikalne znotrajpanožne trgovine kaže na težnjo po koriščenju primerjalnih prednosti na znotrajpanožni ravni in prisotnost realokacije trgovine in sodelujočih proizvodnih dejavnikov med posameznimi proizvodnimi podskupinami in znotraj iste podskupine.

Summary

The paper analyses intra-industry trade in Slovenia in the 1992-2002 period. We use the static Grubel-Lloyd index for intra-industry trade and the dynamic marginal intra-industry trade index, which is further decomposed into two parts: the first one comprises horizontal intra-industry trade, the second one covers vertical intra-industry trade. On the basis of detailed calculations on the combined nomenclature at eight-digit classification level, the calculations are shown at aggregated one-digit and two-digit levels for activities classified according to NACE and according to their technology intensity. Apart from the analysis of Slovenian trade as a whole, we separately analyse Slovenia's trade

with the EU-15 countries, which accounts for approximately two-thirds of Slovenia's total trade.

We find that with the exception of certain sectors, intra-industry trade flows predominate in Slovenia's trade flows, which confirms the relatively high level of integration of Slovenia's economy in international trade. Contrary to theoretical expectations, however, the formal liberalisation of external trade and economic growth did not substantially contribute to the expansion of intra-industry trade. A marked increase in intra-industry trade was observed only in some trade activities with the EU-15. Our results even indicate that in a number of cases the share of

intra-industry trade shrank. However, the shift from intra-industry trade to inter-industry specialisation is of a short-term character, as the share of intra-industry trade is expected to continue growing due to Slovenia's membership in the borderless and customs-free trade within the EU. In most sectors of Slovenia's overall trade, vertical intra-industry trade is much more significant than horizontal intra-industry trade. The predominance of vertical intra-industry trade points to a propensity to utilise comparative advantages at intra-industry level and the presence of trade relocation and the involved factors of production between individual production sub-groups and within the same sub-group.

* Izredni profesor, Fakulteta za menedžement, Univerza na Primorskem.

** Asistent, Fakulteta za menedžement, Univerza na Primorskem.

¹ Omenjeni prispevek je bil pripravljen na Ekonomskem inštitutu Fakultete za menedžment (EIFM) Koper, Univerza na Primorskem, v okviru projekta R1: Metodologija za ugotavljanje konkurenčnih prednosti slovenskega gospodarstva in predlog prednostnih področij", ki ga je financiral Urad za makroekonomske analize in razvoj.

1. Ekonomski pomen znotrajpanožne trgovine v Sloveniji

Znotrajpanožna trgovina je opredeljena kot delež trgovine v sorodnih proizvodih. Proces liberalizacije zunanje trgovine in gospodarska rast sta pogosta dejavnika, ki vodita do porasta deleža znotrajpanožne trgovine. S procesom liberalizacije zunanje trgovine se povečajo možnosti za povečanje uvoza in izvoza za sorodne proizvode, kar vzpodbuja rast znotrajpanožne trgovine. Podobno velja, da gospodarska rast (in s tem povečani dohodki) vplivajo na rast povpraševanja na eni strani in rast ponudbe proizvodov na drugi strani. S povečanim povpraševanjem je povezan tudi proces diverzifikacije v potrošnji, ki se delno zadovolji s povečano domačo proizvodnjo in zlasti z uvozom različnih podobnih proizvodov in sorodnih substitutov. S povečano ponudbo se del te nameni za domači trg in del povečane proizvodnje se poskuša izvoziti. Oba procesa na strani povpraševanja in na strani ponudbe vodita do povečanih uvoznih in izvoznih tokov v sorodnih proizvodih ter s tem do povečanega deleža znotrajpanožne trgovine.

V Sloveniji je v zadnjih letih prišlo do občutne spremembe v zunanjetrgovinskih tokovih. Najprej zaradi gospodarske in politične krize v bivši Jugoslaviji, kjer sta nestabilnost in razpad tradicionalnih trgov vplivala na preusmeritev dela trgovine (s teh tradicionalnih trgov) na druge, zlasti evropske trge. Ob tem je prihajalo do sprememb tudi v zunanjetrgovinski politiki in njenih ukrepih. Zunanjetrgovinski režimi so se najprej prilagodili pravilom članstva Slovenije v Svetovni trgovinski organizaciji, vzporedno so bili sklenjeni številni bilateralni in multilateralni prostotrgovinski sporazumi. To velja zlasti za srednjeevropski prostotrgovinski sporazum (CEFTA - Central European Free Trade Agreement). Glede na velik pomen Evropske unije (EU) za slovensko gospodarstvo je bil za razvoj trgovinskih tokov ključen proces postopne liberalizacije trgovine z EU v pripravah na polnopravno članstvo in s tem udeležanje dokončne odprave vseh carinskih in necarinskih omejitev.

Liberalizacija zunanje trgovine bi se morala odraziti v rasti deleža znotrajpanožne trgovine. Na rast deleža znotrajpanožne trgovine bi morala vplivati tudi pozitivna gospodarska rast od leta 1994 dalje. Med dejavnike, ki utegnejo negativno vplivati na znotrajpanožno trgovino, so uvrščeni inercialni procesi, povezani z ekonomskimi politikami, ki

so zagotavljale določeno zaščito posameznim sektorjem. Zaradi tega bi lahko bil proces prestrukturiranja počasnejši in bi se lahko odrazil v nižji ravni ali celo v znižanju deleža znotrajpanožne trgovine v času.

V tem prispevku posebej analiziramo znotrajpanožno trgovino z uporabo Grubel- Lloydovega (1975) indeksa znotrajpanožne trgovine. Uporabljeni so statičen Grubel-Lloydov znotrajpanožni trgovinski (GLIIT) indeks in Thom-McDowellov (1999) celotni mejni znotrajpanožni trgovinski indeks (MIIT) z dekompozicijo na horizontalni znotrajpanožni trgovinski (HIIT) indeks in vertikalni znotrajpanožni trgovinski (VIIT) indeks. MIIT indeks je izračunan po formuli, ki je prikazana v nadaljevanju. HIIT indeks je izračunan po formulah od (7) do (9), ki so prikazane v Bojnec in Novak (2005, str. 7). VIII indeks pa je razlika med MIIT indeksom in HIIT indeksom. Razlika med 100 % in vrednostjo MIIT indeksa pa predstavlja delež, ki odpade na medindustrijsko trgovino (IT). Analizirano je razdobje po slovenski osamosvojitvi. V nadaljevanju prispevka so v naslednjem, drugem delu najprej na kratko prikazana metodologija in podatki, ki smo jih uporabili v izračunih.² V tretjem delu so prikazani izračuni, ki so prikazani po industrijskih dejavnostih na ravni eno- in dvo-mestne NACE dejavnosti in po tehnološki intenzivnosti posameznih sektorjev. Posebej so prikazani izračuni GLIIT indeksa za celotno slovensko trgovino in posebej za slovensko trgovino z državami EU-15. V zaključnem delu pa so izvedeni sklepi, ki izhajajo iz celovite analize znotrajpanožne trgovine kot pokazatelja ravni integriranosti slovenskega gospodarstva v mednarodno menjavo in v menjavo z državami EU-15.

2. Znotrajpanožna in medpanožna trgovina

Raven integriranja slovenske trgovine v mednarodno menjavo in posebej v menjavo z državami EU-15 je merjena z deležem znotrajpanožne trgovine (intra-industry trade - IIT). Najpogosteje uporabljena formula za merjenje IIT je Grubel-Lloydov (1975) IIT indeks (GLIIT), ki meri strukturo trgovinskih tokov z deležem znotrajpanožne trgovine v celotni trgovini določene proizvodne skupine:

$$(1) \quad GLIIT_i = \left(1 - \frac{|X_i - M_i|}{X_i + M_i} \right) \cdot 100,$$

² Bolj podrobno je metodologija za ugotavljanje konkurenčnih prednosti slovenskega gospodarstva, vključno z metodologijo za izračunavanje znotrajpanožne trgovine, prikazana v Bojnec in Novak (2005).

$$(2) \quad GLIIT_i = \left(1 - \frac{\sum_j |X_{ij} - M_{ij}|}{\sum_j (X_{ij} + M_{ij})} \right) \cdot 100,$$

kjer X ponazarja vrednost izvoza in M vrednost uvoza, i in j ponazarjata proizvodne skupine. Znotrajpanožna trgovina na agregatni ravni i je definirana kot tehtano povprečje indeksa v (2), kjer so kot uteži uporabljeni deleži specifičnega proizvoda na 8-mestni ravni kombinirane nomenklature v celotni trgovini proizvodne skupine i (bolj podrobno glej Bojnec in Novak, 2005).

Thom in McDowell (1999) sta predlagala mejni znotrajpanožni trgovinski (MIIT) indeks, ki identificira celotno znotrajpanožno trgovino:

$$(3) \quad MIIT_i = \left(1 - \frac{\left| \sum_j \Delta X_{ij} - \sum_j \Delta M_{ij} \right|}{\left(\sum_j |\Delta X_{ij}| \right) + \left(\sum_j |\Delta M_{ij}| \right)} \right) \cdot 100$$

Dinamični agregirani celotni MIIT indeks meri delež spremembe v skupnih trgovinskih tokovih med dvema časovnima obdobjema, ki odpadejo na znotrajpanožno trgovino v primerjavi z medpanožno trgovino. Znotrajpanožna trgovina je lahko horizontalna in vertikalna.³ Horizontalna znotrajpanožna trgovina (HIIT) je povezana z ekonomijo obsega, ko so sorodni proizvodi diferencirani znotraj posamezne trgovinske skupine in potrošniki izražajo preference za različnost sorodnih proizvodov. Vertikalna znotrajpanožna trgovina (VIIT) izkorišča razlike v primerjalnih prednostih in specializacijo na znotrajpanožni ravni in rezultira v realokacijo produkcijskih dejavnikov med različnimi sektorji znotraj iste industrije. MIIT_{*i*} je sestavljen iz HIIT indeksa in vertikalnega znotrajpanožnega trgovinskega (VIIT) indeksa (bolj podrobno glej Bojnec in Novak, 2005):

$$(4) \quad VIIT_i = MIIT_i - HIIT_i$$

Medpanožna trgovina izkorišča razlike v primerjalnih prednostih na ravni celotnega

gospodarstva, ki se rezultira v specializacijo in realokacijo produkcijskih dejavnikov med različnimi industrijami. Medpanožni trgovinski (IT) indeks je dobljen kot rezidual med 100 % in MIIT indeksom:

$$(5) \quad IT_i = 100 - MIIT_i.$$

Izračuni so izvedeni za celotno slovensko trgovino iz podatkov o slovenskem izvozu in uvozu na osemestni ravni kombinirane nomenklature (KN). Vir podatkov je Statistični urad Republike Slovenije (SURS). Velja posebej poudariti, da so izhodiščni statistični podatki bili očiščeni podatkov, ki se pojavljajo enkrat ali večkrat pod domnevo, da je do ponavljanja podatkov prišlo zaradi večkratnih vnosov iste trgovinske transakcije. Zato smo izračun izvedli na dva načina. Prvič, s podatki, ki vključujejo vse blagovne transakcije. Dobljeni rezultati znotrajpanožnih indeksov so bili nižji in so pogosto kazali na prisotnost medpanožne trgovine. Drugič, izhodiščne statistične podatke smo očistili podatkov, ki se pojavljajo enkrat ali večkrat, pod domnevo, da je do ponavljanja podatkov prišlo zaradi večkratnih vnosov iste trgovinske transakcije. Indeksi znotrajpanožne trgovine so nekoliko višji in kažejo na bolj prisotno znotrajpanožno trgovino. V tem prispevku prikazujemo izključno te rezultate, rezultati iz izvirnih podatkov pa so na voljo pri avtorjih. Poleg tega so posebej izvedeni izračuni za slovensko trgovino z državami EU iz Eurostatovih Comext CD-ROM podatkov. Rezultati, izračunani na osemestni KN ravni, so agregirani in prikazani na eno-mestni in dvo-mestni NACE ravni in po OECD klasifikaciji predelovalnih dejavnosti, temelječih na tehnoloških intenzivnostih z uporabo ISIC rev. 3 razčlenjenih aktivnostih.

3. Prevladuje znotrajpanožna trgovina

Najprej prikazujemo in primerjamo statični GLIIT indeks za celotno slovensko trgovino po NACE dejavnostih in po dejavnostih tehnološke intenzivnosti. V nadaljevanju so prikazani GLIIT indeksi za slovensko trgovino z državami EU-15. Na koncu prikazujemo dinamični MIIT indeks za celotno slovensko trgovino. Posebej je prikazana dekompozicija znotrajpanožne trgovine na njen horizontalni in vertikalni del.

³ V literaturi obstajata vsaj dva osnovna pristopa, ki razmejujeta vertikalno in horizontalno trgovino. Prvi pristop temelji na velikosti razmerja med izvozno in uvozno ceno za sorodne trgovinske skupine. Razmerje bližje 1 (ali 100 %) kaže, da je manjša razlika med kakovostjo izvoženih in uvoženih sorodnih proizvodov, kar pomeni, da gre za horizontalne trgovinske tokove, in narobe za vertikalno trgovino, ko so razlike v enotah vrednosti izvoženih in uvoženih sorodnih proizvodih velike. Za primerjavo je omenjeni pristop za Slovenijo uporabil Černoša (2003). Drug pristop, ki je uporabljen v našem prispevku, temelji na dekompoziciji znotrajpanožne trgovine na horizontalni in vertikalni del glede na osnovno organizacije proizvodnje in razpoložljivost produkcijskih dejavnikov kot pa značilnosti in razlike v kakovosti dobrin.

Tabela 3.1.: GLIIT indeks za celotno slovensko trgovino po NACE dejavnostih (%)

NACE klasifikacija	1992	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
A. Kmetijstvo, lov, gozdarstvo	81,2	97,2	54,8	32,6	64,7	40,2	52,2	66,6
B. Ribištvo	29,1	26,9	11,8	19,8	11,4	8,7	10,3	4,9
C. Rudarstvo	...	23,1	17,4	25,0	22,2	13,1	22,7	27,0
CA. Pri. energetskih surovin	...	19,0	19,4	8,0	9,0	1,4	13,9	2,9
CB. Pri. rud in kamnin, razen energetskih	39,2	23,4	17,2	27,6	23,7	17,3	24,0	30,7
D. Predelovalne dejavnosti	92,2	82,1	71,7	81,4	71,4	97,9	69,2	67,3
DA. Pro. hrane, pijač, krmil in tobačnih izdelkov	92,1	71,4	91,9	77,8	92,4	94,2	95,5	89,1
DB. Pro. Tekstilij, usnjenih oblačil, tekstilnih in krznenih izdelkov	84,2	96,6	68,4	93,2	92,4	97,8	73,0	72,1
DC. Pro. Usnja, obutve in usnjenih izdelkov razen oblačil	75,5	93,5	66,5	92,3	69,6	83,8	70,3	63,9
DD. Obdelava in predelava lesa	47,5	80,3	40,9	92,1	45,4	56,3	47,9	46,0
DE. Pro. Vlaknin, papirja; založništvo, tiskarstvo	82,6	99,2	68,5	92,0	71,4	93,8	68,7	71,3
DF. Pro. koksa, naftnih derivatov, jedrskega goriva	23,6	40,4	64,6	34,5	53,1	5,1	58,4	49,4
DG. Pro. kemikalij, kemičnih izdelkov, umetnih vlaknin	82,4	56,2	88,7	54,6	89,8	75,9	98,1	94,6
DH. Pro. izdelkov iz gume in plastičnih mas	84,8	83,7	84,2	88,4	81,2	99,0	76,5	76,7
DI. Pro. drugih nekovinskih mineralnih izdelkov	99,7	93,5	80,1	94,7	76,8	93,9	80,0	75,5
DJ. Pro. kovin in kovinskih izdelkov	94,1	82,9	81,1	82,4	78,4	98,8	80,8	75,1
DK. Pro. Strojev in naprav	95,4	85,0	78,4	78,6	78,5	88,9	72,5	69,4
DL. Pro. električne in optične opreme	97,8	73,0	80,0	79,3	80,1	88,2	72,0	72,0
DM. Pro. vozil in plovil	85,2	75,7	21,8	76,4	24,2	100,0	26,1	26,4
DN. Pro. pohištva, druge predelovalne dejavnosti; reciklaža	48,6	98,5	39,9	97,5	33,9	43,7	29,4	31,2
K. Poslovanje z nepremičninami, najem in poslovne stor.	54,2	44,2	41,6	48,8	75,5	50,8	57,7	74,3
Q. Eksteritorialne organizacije in združenja	49,8	40,8	27,4	40,3	51,1	50,9	35,8	64,1

Opomba: Izhodišni statistični podatki so bili očiščeni podatkov, ki se pojavljajo enkrat ali večkrat pod domnevo, da je do ponavljanja podatkov prišlo zaradi večkratnih vnosov iste trgovinske transakcije. V primeru neočiščenih izhodiščnih podatkov so GLIIT indeksi v povprečju nižji.

Vir: Lastni izračuni na temelju podatkov Statističnega urada Republike Slovenije.

Statični Grubel-Lloydov (GLIIT) indeks za celotno slovensko trgovino

Rezultati v tabeli 3.1. kažejo na razlike v višini GLIIT indeksa za celotno slovensko trgovino med posameznimi NACE dejavnostmi in oscilacije po posameznih letih. Tendence v GLIIT indeksu za posamezne dejavnosti so razvidne tudi iz grafikonov 3.1. in 3.2.

Za GLIIT indekse za predelovalne dejavnosti (D) velja, da so v povprečju višji kot zadruga nepredelovalne dejavnosti. Hkrati je njihova vrednost pri predelovalnih dejavnostih koncentrirana nad 65 %, pri nepredelovalnih dejavnostih pa razpršena na celotni procentualni skali. Ugotavljamo, da GLIIT indeksi nihajo po posameznih letih. Na primer GLIIT indeks za celotno predelovalno dejavnost (D) kaže tendenco zniževanja v obdobju 1992-2002 z izrazitim skokom v njegovi višini v letu 2000. Porast v letu 2000 bi lahko bilo možno pojasniti z implementacijo bolj liberalizirane trgovine z EU in CEFTA državami. S stabilizacijo razmer na bivših jugoslovanskih tržiščih po letu 2000 in z delno preusmeritvijo izvoza predelovalne

industrije na ta tržišča pa je ponovno prišlo do bolj medpanožne trgovine, saj slovenski izvoz v proizvodih predelovalnega sektorja v glavnem ni bil pokrit z uvozom sorodnih proizvodov iz teh tržišč.

GLIIT indeksi za posamezne predelovalne dejavnosti kažejo, da gre za prevladujočo znotrajpanožno trgovino z dvostranskimi trgovinskimi tokovi v sorodnih proizvodih, kar je pomembno za diverzifikacijo domače potrošnje in specializacijo slovenskega gospodarstva na proizvode, pri katerih je domača predelovalna industrija potencialno lahko bolj učinkovita bodisi pri uporabi razpoložljivih proizvodnih dejavnikov ali pa izkoriščanju tržnih pogojev. Čeprav je slovenska predelovalna dejavnost v splošnem relativno visoko integrirana v mednarodne trgovinske tokove, je presenetljivo, da GLIIT indeks ne kaže posebne tendence rasti. Celo narobe, za posamezne dejavnosti kaže celo rahlo znižanje, kar bi lahko kazalo bodisi na težave pri nadaljnjem integriranju v mednarodne tokove, ki bi lahko bili povezani z notranjo strukturo in s tem strukturnimi težavami pri izvozu na eni strani ali pa tudi z določeno začasno zaščito določenih

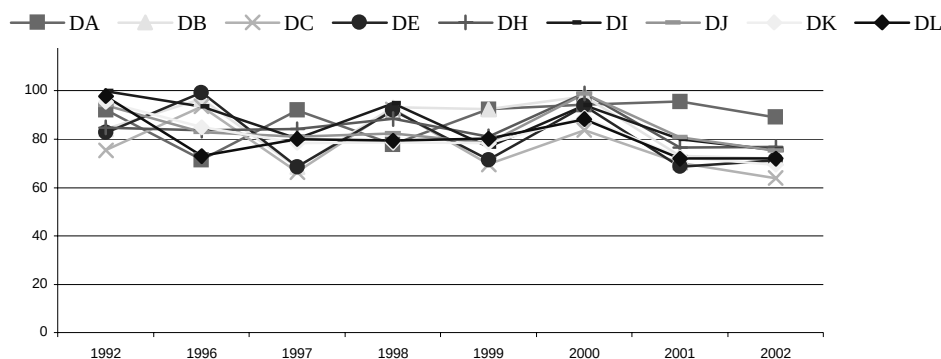
predelovalnih sektorjev pred uvozom. V primerih DD - obdelava in predelava lesa, DM - proizvodnja vozil in plovil, in DN - proizvodnja pohištva, druge predelovalne dejavnosti in reciklaža je GLIIT indeks pod 50 %, kar kaže na medpanožno trgovinsko specializacijo, ki temelji v večji meri bodisi na izvozu enih in uvozu drugih (ne)sorodnih proizvodov.

GLIIT indeksi za druge nepredelovalne dejavnosti bi lahko razvrstili v tri skupine. V prvi skupini so dejavnosti B - ribištvo, CA - pridobivanje energetskih surovin in CB - pridobivanje rud in kamnin, razen energetskih, pri katerih velja, da je GLIIT indeks običajno pod 30 %. Za te dejavnosti pomembno vlogo igrajo enosmerni trgovinski tokovi Slovenije kot majhne države s številnimi drugimi državami po posameznih proizvodnih sektorjih. Splošen vtis, ki ga tako dobimo, je, da so te dejavnosti relativno slabo integrirane v mednarodne trgovinske tokove, saj je delež znotrajpanožne trgovine v posamezni proizvodni skupini s posameznimi državami pod 30 %. Za dejavnosti B - ribištvo in CA - pridobivanje energetskih surovin tudi velja, da gospodarska rast in deklarirana liberalizacija zunanje trgovine niso privedle do povečanja, ampak celo do znižanja znotrajpanožne trgovine. V drugo skupino bi lahko

uvrstili dejavnost Q - eksteritorialne organizacije in združenja in delno dejavnost K - poslovanje z nepremičninami, najem in poslovne storitve, ki sta se iz medpanožne specializacije (GLIIT manjši kot 50 %) spremenili v znotrajpanožno specializacijo (GLIIT večji kot 50 %). Omenjeni rezultati so v soglasju s teoretičnimi pričakovanji, saj naj bi z višjo stopnjo gospodarske razvitosti, z višjo stopnjo deregulacije in zunanjetrgovinske liberalizacije prišlo do porasta znotrajpanožne trgovine, ki se odraža v hkratnem izvozu in uvozu sorodnih proizvodov ter s tem v večji stopnji integriranosti v mednarodno trgovino. V tretjo skupino lahko uvrstimo dejavnost A - kmetijstvo, lov in gozdarstvo, za katero velja prevladujoči delež znotrajpanožnih trgovinskih tokov z vidnimi oscilacijami po posameznih letih, vendar s tendenco zniževanja deleža znotrajpanožne trgovine, kar je v nasprotju s teoretičnimi pričakovanji. Do pričakovanega porasta pride v zadnjih dveh analiziranih letih.

Poleg GLIIT indeksa po NACE dejavnostih smo analizirali GLIIT indeks po dejavnostih tehnološke intenzivnosti, ki temelji na OECD-jevi klasifikaciji predelovalnih industrij, baziranih na tehnologiji ob uporabi ISIC revizija 3 porazdelitve posameznih dejavnosti. Rezultati so prikazni v

Grafikon 3.1.: GLIIT indeks za celotno trgovino za NACE predelovalne dejavnosti (%)

Grafikon 3.2.: GLIIT indeks za celotno trgovino za NACE nepredelovalne dejavnosti (%)

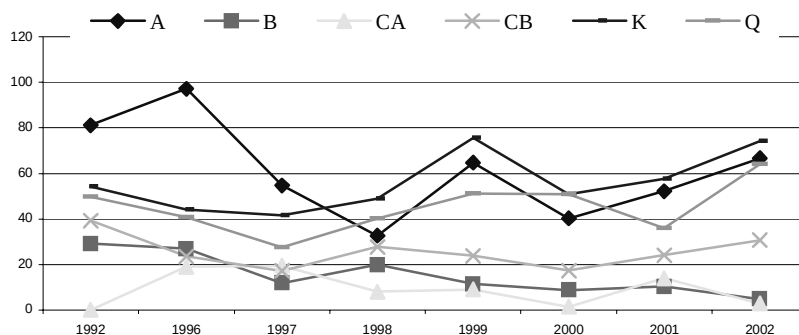

Tabela 3.2.: GLIIT indeks za celotno slovensko trgovino po dejavnostih tehnološke intenzivnosti (%)

	1992	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Visokotehnološke industrije	70,3	64,0	91,2	68,1	92,2	82,2	78,0	76,8
Letala in zračna plovila	79,3	95,7	87,1	64,3	71,8	68,5	69,1	37,3
Farmacevtski proizvodi	85,2	58,0	82,2	59,1	75,0	80,7	65,7	53,8
Pisarniški, računalniški in računalniški stroji	19,3	32,0	37,2	46,5	37,7	39,5	50,8	63,0
Radijska, televizijska in podobna oprema	91,3	66,7	91,2	63,8	98,0	70,1	68,8	77,7
Medicinski in optični instrumenti	94,2	73,6	82,5	80,1	80,2	84,8	74,4	77,5
Srednje-visokotehnološke industrije	92,6	74,2	68,8	72,1	67,9	97,8	65,7	64,0
Drugi električni stroji in aparati	2,1	82,5	67,7	91,3	64,9	94,9	63,8	61,6
Motorna vozila in podobno	86,1	67,8	19,9	66,2	20,4	98,3	21,8	23,1
Kemikalije brez farmacevtskih sredstev	74,4	55,9	83,1	54,0	82,2	74,5	90,4	96,6
Druga železniška in transportna oprema	59,2	93,7	76,4	99,2	93,5	56,0	99,4	63,5
Druga mehanizacija in oprema	95,4	85,0	78,4	78,6	78,5	88,9	72,5	69,4
Srednje-nizkotehnološke industrije	87,4	82,9	83,8	83,6	81,0	83,7	81,5	77,4
Koks, rafinirani naftni proizvodi in jedrska goriva	23,6	40,4	64,6	34,5	53,1	5,1	58,4	49,4
Proizvodi iz kavčuka in plastike	84,8	83,7	84,2	88,4	81,2	99,0	76,5	76,7
Drugi nemetalni mineralni proizvodi	94,2	88,9	85,0	90,3	80,6	96,1	84,2	80,3
Izgradnja in popravilo ladij in čolnov	23,6	54,5	32,0	77,0	92,1	74,6	99,4	47,0
Bazni metali	95,4	77,9	84,4	69,9	80,1	97,1	86,5	78,7
Fabricirani metalni proizvodi z izjemo strojev in opreme	69,1	89,9	75,7	99,7	75,9	98,4	73,2	70,5
Nizkotehnološke industrije	77,7	94,5	62,3	92,9	63,9	84,3	62,4	61,8
Druga predelava in reciklaža	48,6	71,7	22,8	81,0	21,1	33,3	17,5	19,7
Les, celuloza, papir, papirni proizvodi, tiskanje in publiciranje	69,8	92,6	55,7	98,8	61,4	79,0	60,1	61,1
Prehrabetni proizvodi, pijače in tobačni proizvodi	95,6	69,2	95,6	74,8	96,2	92,1	98,2	92,1
Tekstil, tekstilni proizvodi, usnje in obutev	81,5	95,5	66,6	95,1	73,2	98,8	71,4	70,1

Opomba: Izhodišni statistični podatki so bili očiščeni podatkov, ki se pojavljajo enkrat ali večkrat pod domnevo, da je do ponavljanja podatkov prišlo zaradi večkratnih vnosov iste trgovinske transakcije. V primeru neočiščenih izhodišnih podatkov so GLIIT indeksi v povprečju nižji.

Vir: Lastni izračuni na temelju podatkov Statističnega urada Republike Slovenije.

tabeli 3.2. Čeprav je možno opaziti oscilacije v GLIIT indeksih po posameznih letih, velja, da se je za visokotehnološke industrije GLIIT indeks povečal od 70,3 % v letu 1992 na 76,8 % v letu 2002. Na drugi strani so GLIIT indeksi takoj po slovenski osamosvojitvi bili nekoliko višji za srednje-visokotehnološke industrije, za srednje-nizkotehnološke industrije in za nizkotehnološke industrije, ki pa kažejo dolgoročno tendenco rahlega znižanja.

Čeprav se je GLIIT indeks za visokotehnološke industrije rahlo povečal, obstajajo razlike po posameznih podskupinah. V industrijah, kot so radijska, televizijska in podobna oprema, medicinski in optični instrumenti in delno farmacevtski proizvodi, ostaja znotrajpanožni značaj trgovinskih tokov prevladujoč, to pa ne velja za industrijo letal in zračnih plovil. Največje izboljšanje je opazno za dejavnost pisarniški, računalniški in računalniški stroji, kjer je izrazit prehod od medpanožne k znotrajpanožni specializaciji.

Z izjemo dejavnosti motorna vozila in podobno tudi srednje-visokotehnološke industrije ostajajo s prevladujočim znotrajpanožnim značajem trgovinskih tokov. V skladu s teoretičnimi pričakovanji je zlasti povečanje GLIIT indeksa za dejavnost kemikalije brez farmacevtskih sredstev, ki kaže na to, da je uvoz teh sredstev povezan s hkrati hitro rastočim izvozom podobnih sredstev. Nasprotno, do znižanja GLIIT indeksa je prišlo za dejavnost mehanizacija in oprema in zlasti za dejavnost motorna vozila in podobno. Kot kaže, je v obeh primerih prišlo do hitrega porasta uvoza, ki ni bil spremljan z hkrati rastočim izvozom podobnih proizvodov, bodisi ker takšna domača industrija ne obstaja ali pa je bila nekonkurenčna in se je proizvodnja znižala ali celo ne obstaja več (na primer Cimos Koper in Tovarna vozil Maribor). V primeru dejavnosti železniška oprema in transportna oprema so opazna občutna nihanja po posameznih letih, vendar znotrajpanožni trgovinski tokovi ostajajo prevladujoči, kar kaže na strukturna nihanja v tej dejavnosti, ki je povezana z izvoznimi naporima domače železarske industrije in proizvajalci transportne opreme ter uvozom

podobnih proizvodov iz tujine. Za druge električne stroje in aparate je opazen hiter porast znotrajpanožne trgovine med leti 1992 in 1996, ki pa se kasneje oscilacijsko zniža.

GLIIT indeksi za srednje-nizkotehnoške industrije kažejo oscilacije ali pa je prišlo do znižanja v njihovi velikosti. Čeprav se je velikost GLIIT indeksa znižala, dejavnosti proizvodi iz kavčuka in plastike, drugi nemetalni mineralni proizvodi in bazni metali ostajajo znotrajpanožnega trgovinskega značaja. V nasprotju s teoretičnimi pričakovanji bi lahko do njihovega znižanja prišlo zaradi strukturnih razlogov, ki so verjetno povezani z domačo proizvodnjo in s tem z izvozom, kot pa z domačim povpraševanjem in s tem povezanim uvozom. V primeru dejavnosti metalni proizvodi, z izjemo strojev in opreme, je prišlo do hitre raste v GLIIT indeksu v začetnih letih po osamosvojitvi in do njihovega ponovnega znižanja na začetno raven po letu 1996. Velikost indeksa nad 70 % še zmeraj potrjuje, da je večina trgovinskih tokov v teh proizvodih znotrajpanožnega značaja. GLIIT indeks za dejavnosti koks, rafinirani naftni proizvodi in jedrska goriva in izgradnja in popravilo ladij in čolnov se je povečeval v času. V nekaterih letih je prevladovala znotrajpanožna trgovina in v nekaterih medpanožna trgovina. To potrjuje, da sta omenjeni dejavnosti podvrženi številnim kratkoročnim spremembam tako na strani domače proizvodnje in izvozne ponudbe kot tudi na strani domačega povpraševanja in povezanega uvoza.

V nizkotehnoških industrijah se je GLIIT indeks znižal, kar kaže na določene strukturne težave v tovrstnih industrijah pri nas. Dejavnost druga predelava in reciklaža kaže na izrazito medpanožno specializacijo, ki je v večji meri bodisi izvozno ali pa uvozno naravnana. Visok delež znotrajpanožne trgovine še zmeraj velja za dejavnost prehrabeni proizvodi, pijače in tobačni izdelki.⁴ Postopna liberalizacija trgovine je tudi kratkoročno navidezno ščitila domačo proizvodnjo. Zlasti to velja za prehrabeno industrijo, katere dolgoročni obstoj pa je kljub temu vezan na obojestranske trgovinske tokove, kar potrjuje višina GLIIT indeksov nad 92 % po letu 1998, ko je prišlo do določene liberalizacije trgovine z državami EU in CEFTA. Raven GLIIT indeksov in njihovo znižanje je bolj občutno za dejavnost les, celuloza,

papir, papirni proizvodi, tiskanje in publiciranje in za dejavnost tekstil, tekstilni proizvodi, usnje in obutev. To so tudi dejavnosti, ki so bolj delovno intenzivno naravnane in so prav tako bile deležne določene zaščite v preteklosti. Omenjene industrije še zmeraj pokrivajo večji del domačega povpraševanja. Zaradi strukturnih težav in problemov konkurenčnosti pa se pojavljajo določene težave pri izvozu, kjer so prisotni ponudniki iz držav vzhodne Evrope in Azije z relativno nizkimi osebnimi dohodki. Kljub notranjim strukturnim težavam in o tem povezanim težavam s konkurenčnostjo pretežni del trgovine ostaja znotrajpanožnega značaja. V primeru lesa, celuloze, papirja, papirnih proizvodov, tiskanja in publiciranja je GLIIT indeks v letu 2002 okrog 61 % in v primeru tekstila, tekstilnih proizvodov, usnja in obutve okrog 71 %.

Statični Grubel-Lloydov (GLIIT) indeks za slovensko trgovino z državami EU-15

Izračuni GLIIT indeksa za slovensko trgovino z EU, ki jih navaja Wyżan (1999, str. 327), se gibljejo med 0,58 za leto 1992 in 0,696 za obdobje januar – september 1998.⁵ GLIIT indeks se v času postopno povečuje, kar pomeni, da se delež slovenske znotrajpanožne trgovine z EU povečuje. To pa tudi implicitno pomeni, da se integriranost slovenske gospodarstva z EU v času prav tako povečuje. Aturupane in ostali (1999) navajajo GLIIT indeks z deležem slovenske znotrajpanožne trgovine z državami EU-9, ki se giblje med 35 % in 40 % v letih 1993-1995. Omenjeni razliki v rezultatih kažeta, da rezultati različnih študij dajejo mešane rezultate glede tega, ali prevladuje znotrajpanožna ali medpanožna trgovina v slovenski blagovni menjavi z izbranimi državami EU.

Delež horizontalne znotrajpanožne trgovine, pri predpostavki, da je razlika med izvozno in uvozno ceno do največ 15 % navzgor in navzdol, se je sicer povečal v času, vendar pa vertikalna znotrajpanožna trgovina, pri kateri je cenovni interval med izvozno in uvozno ceno večji kot +15 % ali -15 %, ostaja še zmeraj bistveno bolj pomembna. Kljub temu ima poleg Češke Slovenija največji delež horizontalne znotrajpanožne trgovine, Bolgarija in Moldavija pa najnižjega med analiziranimi državami. Fidrmuc in ostali (1999)

⁴ Zaradi visokega deleža dodelavnih poslov, zlasti pri tobačnih izdelkih, bi bilo potrebno posebej narediti izračune za dodelavne posle in posebej za omenjeno industrijo brez dodelavnih poslov. Do velike spremembe pa bo vodilo tudi zaprtje Tobačne tovarne v Ljubljani.

⁵ Wyżan (1999, str. 327) navaja GLIIT - je ta za Slovenijo po posameznih letih: 0,58 za leto 1992, 0,58 za leto 1993, 0,635 za leto 1994, 0,662 za leto 1995, 0,672 za leto 1996, 0,677 za leto 1997 in 0,696 za obdobje januar – september 1998. Iz teh izračunov izhajajo postopna rast GLIIT indeksa za več kot 10 odstotnih točk v letih 1992-1998. Po osamosvojitvi se je slovenska trgovina z EU do vključno leta 1998 kontinuirano povečevala v obeh smereh, kar se je rezultiralo v porastu znotrajpanožne trgovine v sorodnih proizvodih.

so prav tako primerjali slovensko zunanjo trgovino z EU v primerjavi z nekaterimi drugimi državami v regiji. Ugotovili so, da je bil v letu 1996 GLIIT indeks Avstrije v trgovini s Slovenijo 61,4 %, Italije s Slovenijo 58,5 % in Nemčije s Slovenijo 52,7 %. Primerjava je tudi pokazala, da v trgovini z državami v tranziciji ima Nemčija najvišji GLIIT indeks v trgovini s Češko (68,8 %), Madžarsko (64 %) in Slovaško (63,9 %). Avstrija najvišjega v trgovini z Madžarsko (63,2 %) in Slovenijo (61,4 %). Italija najvišjega v trgovini s Slovenijo (58,5 %) in Nizozemska z Češko (54,8 %). Češka, Slovenija, Madžarska in Slovaška so bile ugotovljene kot skupina držav s podobno ravni znotrajpanožne trgovine z EU-5 (Avstrijo, Nemčijo, Nizozemsko, Italijo in Švedsko) med 63 % in 68 %. Černoša (2003) ugotavlja nižje deleže znotrajpanožne trgovine. Z izjemo leta 2003 naj bi prevladovala medpanožna trgovina v slovenski blagovni menjavi, kar pojasnjuje z majhnostjo slovenskega gospodarstva, ki ne razvija in zato ne proizvaja in izvažava vseh različnih proizvodov posameznih industrijskih dejavnosti. Podobno kot druge analize tudi on ugotavlja prevladujočo vertikalno znotrajpanožno trgovino, za katero pa eksplicitno ugotavlja, da gre za vertikalno diferencirane proizvode nižje kakovosti.

Glede na velikost GLIIT indeksa in glede na njegovo spreminjanje med leti 1993 in 2002 (glej podatke v tabeli 3.3.) lahko NACE dejavnosti razdelimo v štiri osnovne skupine:

Za prvo skupino velja, da je GLIIT indeks večji kot 50 %, kar kaže na prevladujočo znotrajpanožno trgovino, kar velja za večino predelovalnih dejavnosti (D). Znotraj te prve skupine obstajata dve specifični gibanji. Na eni strani gre za dejavnosti DB - proizvodnja tekstilij, usnjenih oblačil, tekstilnih in krznjenih izdelkov, DE - proizvodnja vlaknin, papirja; založništvo in tiskarstvo, DH - proizvodnja izdelkov iz gume in plastičnih mas, DI - proizvodnja drugih nekovinskih mineralnih izdelkov, DK - proizvodnja strojev in naprav in DM - proizvodnja vozil in plovil, za katere velja visok GLIIT indeks nad 80 % s tendenco nadaljnjega povečevanja v času. Določena nihanja so sicer opazna za dejavnost DB. V teh primerih gre za dejavnosti z visokim deležem hkratnega izvoza in uvoza sorodnih proizvodov z državami EU-15. Sama odprava trgovinskih omejitev s temi državami je v večji meri vodila do realokacije in strukturnih sprememb z racionalizacijo proizvodnje znotraj posameznih industrij. Na drugi strani so dejavnosti DC - proizvodnja usnja, obutve in usnjenih izdelkov razen oblačil in DL - proizvodnja

električne in optične opreme, kjer se je GLIIT indeks v času znižal, vendar večina trgovine še zmeraj ostaja znotrajpanožnega značaja. To velja tudi za dejavnost DN - proizvodnja pohištva, druge predelovalne dejavnosti in reciklaža, pri kateri je leta 1997 prišlo do preloma v rasti GLIIT indeksa v njegovo zniževanje. Bolj občutno znižanje za GLIIT indeks velja za dejavnost DC - proizvodnja usnja, obutve in usnjenih izdelkov razen oblačil, ki je bila deležna tudi večjih ekonomskih težav v procesu prestrukturiranja in prilagajanja novim trženjskim razmeram. Relativno visok GLIIT indeks za dejavnost DJ - proizvodnja kovin in kovinskih izdelkov kljub določenemu nihanju ostaja na visoki ravni (94 %), kar kaže na daleč prevladujočo znotrajpanožno trgovino Slovenije z državami EU-15 v teh proizvodih.

V drugo skupino spadajo NACE dejavnosti, pri katerih je prišlo do občutnega znižanja GLIIT indeksa, ki je bil nad 50 %, potem pa se je znižal na raven pod 50 %, kar pomeni, da se je struktura trgovine bistveno spremenila iz prevladujočih obojestranskih sorodnih proizvodnih trgovinskih tokov v prevladujoče enosmerne, različne proizvode v izvozu in uvozu znotraj posameznih dejavnosti. Običajno velja, da je zunanjetrgovinska liberalizacija povezana z večjimi strukturnimi stroški prilaganja, saj ne prihaja le do prestrukturiranja samo znotraj določenih dejavnosti, ampak zaradi novih konkurenčnih pritiskov prihaja do realokacije proizvodnih dejavnikov iz določene dejavnosti v druge dejavnosti, kar lahko ima za posledico večja vlaganja v usposabljanja delovne sile za druge vrste del in neuporabnost določenih specifičnih produkcijskih sredstev, ki jih ni mogoče v celoti uporabiti v drugih, bolj konkurenčnih dejavnostih. Preskok iz znotrajpanožne v medpanožno trgovino je bil ugotovljen za naslednje dejavnosti: A - kmetijstvo, lov, gozdarstvo, B - ribištvo in DA - proizvodnja hrane, pijač, krmil in tobačnih izdelkov. Gre za dejavnosti, za katere v veliki meri velja, da je prišlo do asimetričnih trgovinskih tokov s pretežnim uvozom in prevladujočimi enosmernimi, v veliko večjem številu primerov uvoznimi tokovi iz EU-15 na slovensko tržišče.⁶

V tretjo skupino spadajo dejavnosti, pri katerih prevladuje medpanožna trgovina (GLIIT indeks nižji kot 50 %). Običajno medpanožna specializacija temelji na tržnih nišah in na s tem povezanim koriščenju ekonomije obsega. Lahko pa se zgodi, da gre za razvoj industrij, ki temeljijo na uvozni substituciji ob pomoči zunanjetrgovinske zaščite in državnih pomoči. V takšnih primerih se običajno zgodi, da liberalizacija zunanje trgovine in

⁶ Glej bolj podrobno Bojnec in Hartmann (2004).

Tabela 3.3.: Grubel-Lloydov (GLIT) indeks za Slovenijo in države EU-15 po NACE dejavnostih (%)

	Slovenija										
NACE klasifikacija	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	
A - Kmetijstvo, lov, gozdarstvo	77,4	68,0	52,5	44,1	44,9	41,6	38,8	39,0	32,3	38,1	
B - Ribištvo	64,2	41,6	32,1	41,9	99,1	38,3	18,5	14,1	42,5	5,3	
C - Rudarstvo	35,3	30,9	15,4	14,7	14,1	34,6	37,5	46,1	56,0	20,5	
CA - Pri. energetskih surovin	6,5	0,0	0,1	0,6	0,5	51,8	32,5	1,4	0,2	0,2	
CB - Pri. Rud in kamnin, razen energetskih	35,7	4,6	17,4	16,0	14,8	31,1	38,0	49,5	61,3	24,2	
D - Predelovalne dejavnosti	98,2	98,2	92,3	90,8	89,1	89,4	89,1	88,7	89,0	89,5	
DA - Pro. hrane, pijač, krmil in tobačnih izdelkov	52,1	43,0	32,2	37,7	89,8	39,6	41,0	39,6	39,6	41,0	
DB - Pro. tekstilij, usnjenih oblačil, tekstilnih in krznenih izd.	82,9	85,4	91,6	95,7	98,8	97,6	38,8	92,6	92,1	86,5	
DC - Pro. Usnja, obutve in usnjenih izdelkov razen oblačil	86,3	89,9	97,0	99,9	99,7	96,2	88,1	78,2	70,6	61,3	
DD - Obdelava in predelava lesa	31,6	33,5	46,9	50,0	59,3	56,9	61,6	65,3	70,1	75,7	
DE - Pro. vlaknin, papirja; založništvo, tiskarstvo	79,4	79,9	98,6	94,7	96,0	94,7	93,5	93,7	92,0	87,0	
DF - Pro. koksa, naftnih derivatov, jedrskega goriva	6,0	0,2	10,1	16,0	9,1	1,0	3,1	0,1	0,4	1,2	
DG - Pro. kemikalij, kemičnih izdelkov, umetnih vlaknin	43,7	53,5	54,4	51,8	49,5	52,1	56,7	56,2	54,5	57,3	
DH - Pro. izdelkov iz gume in plastičnih mas	88,3	96,2	89,9	17,3	78,0	74,6	83,3	87,8	92,0	92,9	
DI - Pro. drugih nekovinskih mineralnih izdelkov	80,6	81,8	93,7	95,6	93,9	96,1	97,5	99,6	98,3	97,7	
DJ - Pro. kovin in kovinskih izdelkov	95,1	89,5	96,9	99,1	93,4	90,9	91,5	96,5	98,2	93,6	
DK - Pro. strojev in naprav	95,4	97,0	94,0	96,8	89,6	94,1	92,3	93,8	94,5	97,4	
DL - Pro. električne in optične opreme	98,2	99,7	89,2	86,3	82,2	82,0	79,6	83,2	82,7	85,2	
DM - Pro. vozil in plovil	79,0	81,6	79,8	83,0	85,1	95,3	90,7	93,0	91,5	95,3	
DN - Pro. pohištva, druge predelovalne dejavnosti; reciklaža	58,7	63,3	69,7	74,9	78,5	69,2	54,3	53,8	53,8	55,3	
K - Poslovanje z nepremičninami, najem in poslovne storitve	27,3	30,6	12,5	14,4	16,8	11,5	14,1	2,7	7,8	22,9	
Q - Eksteritorialne organizacije in združenja	6,9	7,6	4,5	23,9	4,9	4,4	17,2	14,1	19,3	12,6	
Trgovina med državami EU-15											
A - Kmetijstvo, lov, gozdarstvo	98,4	98,4	99,3	99,9	98,6	59,0	99,0	99,9	99,6	99,5	
B - Ribištvo	96,3	95,5	96,5	96,4	99,8	99,0	99,9	99,0	96,8	98,9	
C - Rudarstvo	...	98,1	98,4	92,7	94,8	96,9	96,7	93,2	92,9	96,0	
CA - Pri. energetskih surovin	90,9	99,5	99,9	90,5	92,3	96,0	95,8	92,2	91,5	96,3	
CB - Pri. Rud in kamnin, razen energetskih	92,0	95,8	95,8	96,7	99,3	98,2	98,2	95,8	97,2	95,3	
D - Predelovalne dejavnosti	97,8	97,8	98,0	98,1	97,9	98,3	97,6	97,7	97,5	97,2	
DA - Pro. hrane, pijač, krmil in tobačnih izdelkov	98,5	98,8	99,0	99,0	99,4	99,8	99,8	99,3	99,4	99,1	
DB - Pro. tekstilij, usnjenih oblačil, tekstilnih in krznenih izd.	93,3	93,4	93,7	93,8	93,3	94,0	93,1	93,9	93,5	92,6	
DC - Pro. Usnja, obutve in usnjenih izdelkov razen oblačil	94,6	95,6	94,2	94,0	94,2	93,9	93,7	93,6	92,5	94,1	
DD - Obdelava in predelava lesa	91,5	91,5	93,8	94,0	94,2	95,6	93,9	94,3	93,7	93,1	
DE - Pro. vlaknin, papirja; založništvo, tiskarstvo	96,8	96,3	97,9	97,9	98,0	98,4	98,1	96,9	97,8	100,0	
DF - Pro. koksa, naftnih derivatov, jedrskega goriva	99,6	98,7	98,3	95,3	95,1	99,4	93,8	94,8	92,3	92,9	
DG - Pro. kemikalij, kemičnih izdelkov, umetnih vlaknin	94,9	95,7	94,7	95,2	94,7	95,7	96,6	96,0	96,6	97,0	
DH - Pro. izdelkov iz gume in plastičnih mas	95,6	96,6	96,2	96,3	96,6	97,1	96,7	97,1	96,8	96,8	
DI - Pro. drugih nekovinskih mineralnih izdelkov	93,3	94,7	95,0	95,6	95,7	95,9	95,6	95,1	94,5	94,1	
DJ - Pro. kovin in kovinskih izdelkov	96,0	97,9	98,2	98,9	98,3	98,4	97,3	97,8	97,4	96,8	
DK - Pro. strojev in naprav	94,1	94,6	95,9	95,9	95,8	96,2	94,6	95,4	95,1	94,9	
DL - Pro. električne in optične opreme	97,4	41,6	95,6	95,4	94,3	96,1	95,5	94,6	94,5	92,9	
DM - Pro. vozil in plovil	99,0	97,8	98,3	99,5	99,2	99,3	99,1	99,6	99,3	98,9	
DN - Pro. pohištva, druge predelovalne dejavnosti; reciklaža	91,3	93,2	92,9	93,1	92,8	93,3	92,7	93,8	91,9	92,0	
K - Poslovanje z nepremičninami, najem in poslovne storitve	94,9	87,0	87,2	...	98,9	99,8	96,0	92,9	96,2	91,1	
Q - Eksteritorialne organizacije in združenja	91,9	99,9	86,7	82,8	82,8	96,4	98,7	96,0	97,6	97,8	

Nadaljevanje tabele na naslednji strani

Tabela 3.3.: (nadaljevanje)

NACE klasifikacija	Slovenija									
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Trgovina držav EU-15 z zunanjim svetom										
A - Kmetijstvo, lov, gozdarstvo	53,8	46,9	40,3	43,4	41,6	40,9	47,3	51,4	48,8	50,2
B - Ribištvo	23,8	28,9	26,0	26,1	30,0	26,9	32,4	32,1	32,9	36,3
C - Rudarstvo	27,2	28,5	26,4	22,6	22,0	23,5	26,9	23,2	21,8	46,7
CA - Pri. energetske surovin	14,1	15,4	12,1	8,3	6,7	7,3	10,5	11,3	9,2	32,7
CB - Pri. Rud in kamnin, razen energetske	70,6	68,4	65,7	68,5	67,6	62,3	68,8	69,3	69,2	60,5
D - Predelovalne dejavnosti	93,3	93,2	90,5	88,3	89,2	93,0	95,8	91,7	94,3	92,3
DA - Pro. hrane, pijač, krmil in tobaknih izdelkov	85,9	87,9	86,7	87,6	84,7	89,4	90,9	90,6	93,2	91,8
DB - Pro. tekstilij, usnjenih oblačil, tekstilnih in krznenih izd.	78,9	81,3	79,1	80,7	78,1	76,4	73,4	73,1	74,2	74,8
DC - Pro. Usnja, obutve in usnjenih izdelkov razen oblačil	96,3	99,3	98,8	99,6	95,2	92,4	89,3	90,2	90,0	88,4
DD - Obdelava in predelava lesa	32,2	31,9	61,8	67,9	68,2	68,9	69,5	70,4	74,0	79,8
DE - Pro. vlaknin, papirja; založništvo, tiskarstvo	77,8	76,5	83,8	77,0	75,8	78,5	79,4	82,5	80,0	76,4
DF - Pro. koksa, naftnih derivatov, jedrskega goriva	98,2	99,4	94,8	94,5	98,8	97,0	97,6	97,8	90,0	90,3
DG - Pro. kemikalij, kemičnih izdelkov, umetnih vlaken	75,9	76,8	79,6	77,1	77,0	78,6	75,8	76,5	74,7	73,0
DH - Pro. izdelkov iz gume in plastičnih mas	87,5	88,2	88,9	87,0	85,9	88,3	91,1	90,8	89,7	87,2
DI - Pro. drugih nekovinskih mineralnih izdelkov	66,2	64,5	63,8	60,5	61,3	65,1	69,9	72,9	74,3	71,9
DJ - Pro. kovin in kovinskih izdelkov	99,8	95,8	93,1	98,2	99,9	91,5	94,0	90,4	92,3	94,6
DK - Pro. strojev in naprav	58,9	59,6	55,6	54,4	55,7	60,8	66,7	69,4	66,4	62,8
DL - Pro. električne in optične opreme	87,2	87,5	87,8	90,2	90,9	88,0	86,3	84,8	88,7	89,6
DM - Pro. vozil in plovil	80,6	76,5	69,1	70,3	73,2	79,0	87,2	60,5	79,5	78,2
DN - Pro. pohištva, druge predelovalne dejavnosti; reciklaža	98,0	98,3	98,1	99,6	97,6	94,3	91,7	90,2	90,8	88,3
K - Poslovanje z nepremičninami, najem in poslovne storitve	80,9	84,1	82,8	59,9	90,5	85,7	80,5	68,1	69,1	71,8
Q - Eksteritorialne organizacije in združenja	78,9	68,0	65,7	73,5	70,0	80,8	78,4	84,6	75,0	53,6

Vir: Lastni izračuni na temelju Eurostatovih Comext CD-ROM podatkov.

deregulacija znotraj gospodarstva vodijo do hitrih sprememb v makroekonomskem okolju z močnimi konkurenčnimi pritiski, ki jim takšne industrije niso kos. Zato je pogosto, da zunanjetrgovinska liberalizacija v takih primerih vodi do višjih strukturnih stroškov, ki so zlasti povezani s tem, da uvozna ponudba v določeni meri začne nadomeščati domačo proizvodnjo. Učinek uvoznega nadomeščanja je toliko večji, kolikor bolj je domača industrija neučinkovita v konkuriranju na domačem tržišču. Najnižji GLIIT indeksi so bili ugotovljeni za naslednje dejavnosti: CA - pridobivanje energetske surovine, CB - pridobivanje rud in kamnin, razen energetske (po letih sicer precej niha), DF - proizvodnja koksa, naftnih derivatov in jedrskega goriva, K - poslovanje z nepremičninami, najem in poslovne storitve in Q - eksteritorialne organizacije in združenja.

V četrto, zadnjo skupino, spadata dejavnosti DD - obdelava in predelava lesa in DG proizvodnja kemikalij, kemičnih izdelkov in umetnih vlaken, pri katerih je prišlo do preskoka od medpanožne specializacije k bolj usklajeni znotrajpanožni trgovini z državami EU-15.

Na temelju podatkov s tabele 3.3. lahko izpeljemo tudi primerjavo med GLIIT indeksi za slovensko trgovino z državami EU-15 na eni strani in GLIIT

indeksi za EU-15 trgovino posebej znotraj med državami EU-15 in posebej za zunanjo EU-15 trgovino s preostalim svetom.

V trgovini znotraj med državami EU-15 daleč najbolj prevladuje znotrajpanožna trgovina, ki v večini primerov ali ostaja na približno enaki, visoki ravni, ali pa se celo nadalje povečuje. To je v soglasju s teoretičnimi pričakovanji, ki pravijo, da naj bi dodatna liberalizacija (v letu 1995 se je EU-15 dodatno razširila z Avstrijo, Švedsko in Finsko) in dodatna gospodarska rast pozitivno prispevali na rast znotrajpanožne trgovine. Podobno tendenco bi lahko pričakovali po vstopu Slovenije v EU za notranjo trgovino med Slovenijo in preostalimi EU državami članicami. Nekoliko drugačno, bolj raznoliko strukturo trgovine kažejo izračuni GLIIT indeksov za zunanjo trgovino držav EU-15 s preostalim svetom, med katerega je do 1. maja 2004 spadala tudi Slovenija. GLIIT indeksi za zunanjo EU-15 trgovino kažejo več specifičnih razlik v velikosti in njihovem spreminjanju v času, mnogo bolj kot to velja za trgovino znotraj med državami EU-15. Za Slovenijo je bila v preteklosti bolj pomembna zunanja EU-15 trgovina. Z članstvom v EU pa postaja za Slovenijo vse bolj pomembna notranja trgovina med članicami EU.

Tabela 3.4.: Grube Lloydov (GLIT) indeks za Slovenijo in države EU-15 po dejavnostih tehnološke intenzivnosti

	Slovenija									
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Visokotehnološke industrije	80,0	81,4	65,2	64,0	59,4	60,2	55,3	62,8	56,2	61,6
Letala in zračna plovila	39,9	93,8	39,9	68,9	90,1	71,9	62,9	96,7	41,5	72,7
Farmacevtski proizvodi	26,5	33,1	32,5	23,2	15,6	17,3	30,2	29,2	25,1	31,4
Pisarniški, računovodski in računalniški stroji	21,3	28,9	17,3	24,4	17,5	19,4	15,4	23,4	22,7	20,6
Radijska, televizijska in podobna oprema	80,0	90,4	65,5	58,2	58,0	55,7	46,0	65,4	60,8	68,2
Medicinski in optični instrumenti	93,4	93,4	97,4	94,4	88,6	92,8	95,3	97,1	90,6	88,3
Srednje-visokotehnološke industrije	81,8	85,5	84,4	86,1	84,0	90,4	89,3	90,5	90,5	94,3
Drugi električni stroji in aparati	84,0	86,6	93,9	96,7	97,8	98,4	97,6	97,3	97,1	95,7
Motorna vozila in podobno	75,8	81,6	82,2	85,1	85,6	95,7	92,1	95,4	93,4	98,6
Kemikalije brez farmacevtskih sredstev	45,8	56,0	57,3	55,7	54,6	58,3	62,2	62,6	62,2	64,1
Druga železniška in transportna oprema	69,6	89,6	78,7	56,2	72,5	89,3	96,6	62,3	99,8	71,1
Druga mehanizacija in oprema	95,4	97,0	94,0	96,8	89,6	94,1	92,3	93,8	94,5	97,4
Srednje-nizkotehnološke industrije	98,5	98,5	98,4	90,4	83,0	81,2	83,4	81,4	85,9	84,7
Koks, rafinirani naftni proizvodi in jedrska goriva	6,0	0,2	0,5	16,0	9,1	1,0	3,1	0,1	0,4	1,2
Proizvodi iz kavčuka in plastike	88,3	96,2	89,9	83,1	78,0	74,6	83,3	87,8	92,0	92,9
Drugi nemetalni mineralni proizvodi	85,9	87,5	98,1	99,1	91,1	93,1	94,5	96,8	95,2	94,5
Izgradnja in popravilo ladij in čolnov	64,2	36,2	28,3	19,0	39,2	31,3	19,7	28,8	28,8	26,1
Bazni metali	95,5	92,7	96,5	94,8	96,2	91,9	94,1	97,5	100	93,8
Fabricirani metalni proizvodi z izjemo strojev in opreme	82,1	84,5	97,5	95,3	89,5	89,5	87,9	94,9	95,2	93,2
Nizkotehnološke industrije	80,4	83,9	92,5	96,0	98,4	98,3	95,7	98,5	99,8	96,7
Druga predelava in reciklaža	31,1	41,3	53,3	62,0	67,6	56,3	39,5	39,2	41,0	42,5
Les, celuloza, papir, papirni proizvodi, tiskanje in publiciranje	59,2	58,3	75,2	79,4	83,2	83,4	85,6	89,3	92,3	96,9
Prehrambeni proizvodi, pijače in tobakični proizvodi	52,1	42,2	31,4	36,7	36,0	38,5	39,8	38,6	38,5	40,2
Tekstil, tekstilni proizvodi, usnje in obutev	81,3	84,9	91,3	95,8	99,1	96,8	94,8	88,7	85,7	79,5
Trgovina med državami EU-15										
Visokotehnološke industrije	98,7	98,3	97,2	97,2	95,7	97,4	95,9	95,9	95,1	95,2
Letala in zračna plovila	96,4	96,3	92,5	97,0	95,3	99,1	90,7	95,3	95,3	90,7
Farmacevtski proizvodi	98,3	97,2	97,4	98,0	98,3	99,5	99,9	98,8	97,0	96,7
Pisarniški, računovodski in računalniški stroji	97,8	99,7	97,2	96,2	93,0	98,4	99,0	99,1	98,4	96,8
Radijska, televizijska in podobna oprema	96,7	96,7	97,2	96,8	95,7	94,8	93,0	90,9	90,9	88,3
Medicinski in optični instrumenti	95,4	94,8	95,3	95,5	95,4	96,5	95,3	95,6	95,5	95,3
Srednje-visokotehnološke industrije	99,6	98,8	99,7	99,8	99,9	99,8	99,5	99,8	99,9	99,4
Drugi električni stroji in aparati	93,1	92,9	92,1	92,6	93,8	94,4	94,0	93,7	94,1	93,6
Motorna vozila in podobno	99,8	98,5	99,6	99,6	99,8	99,7	99,2	99,3	99,2	98,9
Kemikalije brez farmacevtskih sredstev	94,2	95,4	94,1	94,6	93,8	94,3	95,6	95,1	94,2	97,1
Druga železniška in transportna oprema	99,7	93,8	99,8	96,1	96,8	94,7	97,4	97,5	98,4	91,7
Druga mehanizacija in oprema	94,1	94,6	95,9	95,9	95,8	96,2	94,6	95,4	95,1	94,9
Srednje-nizkotehnološke industrije	95,9	97,2	97,0	97,2	97,0	97,7	96,3	96,8	95,7	95,6
Koks, rafinirani naftni proizvodi in nuklearno olje	99,6	98,7	98,3	95,3	95,1	99,4	93,8	94,8	92,3	92,9
Proizvodi iz kavčuka in plastike	95,6	96,6	96,2	96,3	96,6	97,1	96,7	97,1	96,8	96,8
Drugi nemetalni mineralni proizvodi	93,3	94,7	95,0	95,7	95,5	95,9	95,5	95,1	94,7	94,3
Izgradnja in popravilo ladij in čolnov	79,1	73,7	59,0	52,1	67,5	73,4	72,4	89,5	63,5	65,8
Bazni metali	97,6	99,8	99,9	99,3	99,9	100,0	98,8	99,5	99,1	98,1
Fabricirani metalni proizvodi z izjemo strojev in opreme	92,6	93,6	93,5	95,3	94,6	95,0	94,6	94,1	93,8	94,3
Nizkotehnološke industrije	96,0	96,2	96,6	96,5	96,6	97,1	96,8	96,5	96,6	96,4
Druga predelava in reciklaža	87,8	90,0	90,0	90,2	90,4	91,8	91,0	90,9	90,3	90,7
Les, celuloza, papir, papirni proizvodi, tiskanje in publiciranje	96,1	95,6	97,2	97,2	97,2	97,8	97,3	96,5	97,2	96,8
Prehrambeni proizvodi, pijače in tobakični proizvodi	98,5	98,8	98,9	99,0	99,4	99,8	99,7	99,2	99,4	99,1
Tekstil, tekstilni proizvodi, usnje in obutev	93,4	53,0	93,7	93,8	93,4	93,9	93,1	93,8	93,2	92,9

Nadaljevanje tabele na naslednji strani

Tabela 3.4.: (nadaljevanje)

	Slovenija									
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
	Trgovina držav EU-15 z zunanjim svetom									
Visokotehnoške industrije	92,1	92,5	94,5	95,3	96,4	94,6	92,3	91,3	96,1	97,1
Letala in zračna plovila	88,9	89,2	82,7	85,5	88,4	90,6	98,8	96,3	89,5	92,0
Farmacevtski proizvodi	73,5	73,4	69,1	72,1	67,1	66,5	67,6	67,6	69,7	70,5
Pisarniški, računovodski in računalniški stroji	65,0	66,8	61,5	61,3	59,8	56,7	57,3	61,0	65,0	63,7
Radijska, televizijska in podobna oprema	73,9	76,8	85,2	89,8	94,2	92,2	90,8	85,3	87,7	86,7
Medicinski in optični instrumenti	99,4	99,0	99,2	98,6	96,5	98,7	98,9	98,9	98,9	93,3
Srednje-visokotehnoške industrije	70,4	70,5	69,0	66,6	68,8	73,6	77,6	78,1	74,8	72,0
Drugi električni stroji in aparati	84,6	88,6	91,7	88,2	89,8	92,2	95,8	100,0	95,0	94,1
Motorna vozila in podobno	72,5	67,7	59,7	59,0	62,9	70,3	77,5	71,9	70,3	68,4
Kemikalije brez farmacevtskih sredstev	76,8	78,0	83,1	78,9	80,9	83,9	79,7	80,4	77,4	74,5
Druga železniška in transportna oprema	82,8	82,6	86,9	89,0	85,4	81,7	71,5	74,2	82,6	91,3
Druga mehanizacija in oprema	58,9	59,6	55,6	54,4	55,7	60,8	66,7	69,4	66,4	62,8
Srednje-nizkotehnoške industrije	93,4	94,9	96,1	90,9	91,2	96,3	96,6	99,7	99,6	97,8
Koks, rafinirani naftni proizvodi in nuklearno olje	98,2	99,4	94,8	94,5	98,8	97,0	97,6	97,8	90,0	90,3
Proizvodi iz kavčuka in plastike	87,5	88,2	88,9	87,0	85,9	88,3	91,1	90,8	89,7	87,2
Drugi nemetalni mineralni proizvodi	64,7	63,0	60,6	57,9	58,6	62,7	67,0	70,3	71,8	69,5
Izgradnja in popravilo ladij in čolnov	72,9	63,7	48,4	58,9	57,6	61,9	72,5	80,3	78,4	84,1
Bazni metali	91,3	86,4	81,6	91,4	89,3	78,4	81,9	80,6	82,3	83,6
Fabricirani metalni proizvodi z izjemo strojev in opreme	79,6	81,4	78,6	75,8	76,5	79,9	83,4	87,6	87,0	84,3
Nizkotehnoške industrije	92,2	92,9	99,8	99,0	99,6	97,2	94,3	93,9	93,8	94,5
Druga predelava in reciklaža	86,0	83,4	82,5	83,6	85,7	91,7	99,6	98,0	96,4	92,7
Les, celuloza, papir, papirni proizvodi, tiskanje in publiciranje	73,5	72,4	92,0	85,9	85,1	87,2	88,6	90,2	87,7	84,0
Prehrabeni proizvodi, pijače in tobakični proizvodi	85,9	87,1	85,8	86,6	83,8	88,5	90,1	89,8	92,3	90,9
Tekstil, tekstilni proizvodi, usnje in obutev	81,9	85,1	83,3	85,0	81,7	79,7	76,3	76,4	77,6	77,0

Vir: Lastni izračuni na temelju Eurostatovih Comext CD-ROM podatkov.

Zato je pričakovati porast znotrajpanožne trgovine med Slovenijo in državami EU, kar bo imelo večje ekonomske učinke na tiste dejavnosti, kjer je bilo več ovir v medsebojni trgovini v preteklosti, zlasti v primerih, kjer so tudi GLIIT indeksi nižji.

Tudi po osnovnih dejavnostih tehnološke intenzivnosti je v slovenski trgovini z državami EU-15 prišlo do povečanega deleža znotrajpanožne trgovine (tabela 3.4.). Opazne pa razlike znotraj posameznih industrij in spremembe v času.

Za visokotehnoške industrije se je delež znotrajpanožne trgovine po letu 1994 znižal. Povečanje GLIIT indeksa sicer velja za letala in zračna plovila. Tudi pri medicinski in optični opremi kljub znižanju ostaja še naprej relativno precej visok delež znotrajpanožne trgovine. Pri radijski in televizijski opremi se je GLIIT indeks zniževal do leta 1999, potem pa je opazen porast. Vendar pa ostaja medpanožnega značaja slovenska trgovina z državami EU-15 v farmacevtskih proizvodih in pri pisarniških, računovodskih in računalniških strojih, pri katerih v trgovinskih

tokovih v večji meri prevladujejo enosmerni tokovi z različnimi proizvodi, ki se izvažajo iz Slovenije v EU-15 v primerjavi s tistimi, ki se od tam uvažajo v Slovenijo.

Do porasta znotrajpanožne trgovine med Slovenijo in EU-15 pri srednje-visokotehnoških industrijah je prišlo zaradi porasta deleža znotrajpanožne trgovine pri vseh posameznih podskupinah znotraj te industrije. Relativno visok delež znotrajpanožne trgovine velja za motorna vozila in podobno, drugo mehanizacijo in opremo in druge električne stroje in aparate.

V splošnem se je delež znotrajpanožne trgovine znižal, vendar še naprej ostaja visok za srednje-nizkotehnoške industrije. Pri koku, rafiniranih naftnih proizvodih in jedrskem gorivu je trgovina med Slovenijo in EU-15 izrazito medpanožnega, v pretežni meri z eno-smernimi trgovinskimi tokovi z različnimi proizvodi v izvozu in uvozu. Nekaj podobnega velja tudi za izgradnjo in popravilo ladij in čolnov. Trgovina med Slovenijo in EU-15 v drugih nemetalnih mineralnih proizvodih, baznih

metalih in proizvodih iz kavčuka in plastike je izrazito znotrajpanožnega značaja.

Delež znotrajpanožne trgovine pri nizkotehnoloških industrijah se je bistveno povečal med leti 1993 in 1997. Temu sledi obdobje trgovine v pretežno znotrajpanožnih proizvodih z rahlim znižanjem v letu 2002. Vendar pa obstajajo določene razlike. Med pomembnejšimi to velja za predelavo in reciklažo in prehrabene proizvode, pijače in tobačne proizvode, kjer je prisotna medpanožna specializacija, ki je ob liberalizaciji trgovine povezana z višjimi stroški prestrukturiranja in realokacijo proizvodnih dejavnikov ne samo znotraj dejavnosti ampak tudi med njimi.

Kot je jasno razvidno iz drugega dela tabele 3.4., za notranjo trgovino med državami članicami EU-15 velja več kot 95 % trgovinskih tokov, ki so znotrajpanožnega značaja po posameznih tehnoloških industrijah. Ta ugotovitev potrjuje, da popolnoma sproščena notranja trgovina med državami članicami EU-15 vodi do hkratnega izvažanja in hkratnega uvažanja sorodnih proizvodov. Med večjimi izjemami je izgradnja in popravilo čolnov in ladij, kjer pa je še zmeraj večina trgovinskih tokov znotrajpanožnega značaja.

Poglejmo še za primerjavo GLIIT indekse za zunanjo EU-15 trgovino, v kateri se med vsemi drugimi izvozniki in uvozniki z EU-15 državami pojavlja tudi Slovenija. Za vsako od štirih industrij po njihovi tehnološki intenzivnosti velja, da se je delež znotrajpanožne trgovine povečal (spodnji del tabele 3.4.). Delež znotrajpanožne trgovine je tudi daleč najbolj prevladujoč po vseh prikazanih tehnoloških podskupinah, čeprav obstajajo določene razlike v njihovi višini in v njihovi dinamiki v času.

Mejni znotrajindustrijski trgovinski (MIIT) indeks za celotno slovensko trgovino

Dinamični MIIT indeks kaže delež (%) sprememb v skupnih trgovinskih tokovih, ki pripadajo znotrajpanožni trgovini. Razlika do 100 % se nanaša na medpanožno trgovino (IT). MIIT indeksi so prikazani za dve podobdobji. Prvič, za interval med letom 1992 in letom 1996. Drugič, za interval med letom 1996 in letom 2002. MIIT indeksi so izračunani za celotno slovensko trgovino po posameznih NACE dejavnostih (tabela 3.5.) Posebej so tudi prikazani deleži horizontalne znotrajpanožne trgovine (% HIIT) in deleži vertikalne znotrajpanožne trgovine (% VIIT) (tabela 3.6.). Podobno kot po NACE dejavnostih so posebej tudi prikazani izračuni po dejavnostih tehnološke intenzivnosti (tabele 3.7. in 3.8.).

Izračunani MIIT indeksi za celotno slovensko trgovino po NACE dejavnostih so v splošnem večji kot 50 %, kar kaže na konvergenčne tendence v sektorskih izvoznih in uvoznih tokovih. MIIT indeksi za obdobje 1996-2002 so nižji kot za obdobje 1992-1996, kar kaže na to, da je bil proces prestrukturiranja v obojestranskih trgovinskih tokovih bolj dinamičen takoj po slovenski osamosvojitvi kot v kasnejšem obdobju, ko so bili uvedeni različni prostotrgovinski sporazumi in se je Slovenija formalno prilagajala na članstvo v EU. Izjema od omenjene splošne ugotovitve so dejavnosti B ribištvo, CA - pridobivanje energetskih surovin, CB - pridobivanje rud in kamnin, razen energetskih, in delno predelovalne dejavnosti DD - obdelava in predelava lesa, DF - proizvodnja koksa, naftnih derivatov in jedrskega goriva, DM - proizvodnja vozil in plovil, in DN - proizvodnja pohištva, druge predelovalne dejavnosti in reciklaža ter K - poslovanje z nepremičninami, najem in poslovne storitve in Q - eksteritorialne organizacije in združenja. Kot je tudi razvidno iz tabele 3.5. so pogosto prisotni enosmerni tokovi kot razlog za odsotnost podatkov o znotrajpanožnih trgovinskih tokovih.

Primerjava med podatki tabel 3.5. in 3.6. nam pokaže, da je večina znotrajpanožne trgovine vertikalne vsebine. To kaže na to, da je v večini predelovalnih dejavnosti prišlo do prestrukturiranja proizvodenj med različnimi poskupinami proizvodov znotraj iste dejavnosti. Zanimivo je, da nobene od NACE dejavnosti ni možno vključiti v skupino s prevladujočo horizontalno znotrajpanožno trgovino. Najbližje temu primeru je dejavnost CA - proizvodnja energetskih surovin v obdobju 1992-1996, ki je povezana s prestrukturiranjem te dejavnosti znotraj sorodnih proizvodov te dejavnosti. Poseben primer je dejavnost Q - eksteritorialne organizacije in združenja v obdobju, za katero je značilna medpanožna trgovina, ki kaže na specializacijo v posamezne proizvodne podskupine v izvozu, poudarek pa je na uvozu drugih podskupin proizvodov. Zanimivo je še, da je znotrajpanožna trgovina, ki se pojavi v okviru te dejavnosti, horizontalnega značaja, kar pomeni, da so domači proizvodni procesi, ki sodelujejo pri izvozu teh proizvodov, dokaj podobni proizvodnjam sorodnih proizvodov znotraj te dejavnosti, ki se pojavljajo pri uvozu v Slovenijo. Medpanožna trgovinska specializacija, vendar z vertikalno znotrajpanožno vsebino, delno velja za dejavnosti DM - proizvodnja vozil in plovil (izjema je obdobje 1992-1996), DN - proizvodnja pohištva, druge predelovalne dejavnosti ter reciklaža (izjema je obdobje 1992-1996) in DF - proizvodnja koksa, naftnih derivatov in jedrskega goriva (izjema je obdobje 1996-2002). V teh dejavnostih prihaja do iskanja tržnih niš, s pomočjo katerih se poskušajo koristiti ekonomije obsega, kar vodi do večje prisotnosti medpanožne trgovine z

Tabela 3.5.: MIIT indeks za celotno slovensko trgovino po NACE dejavnostih (%)

	ITI	ITI	ITI	MIITi	MIITi	MIITi
	1996-1992	2002-1992	2002-1996	1996-1992	2002-1992	2002-1996
A - Kmetijstvo, lov, gozdarstvo	10,6	0,5	15,7	89,4	99,5	84,3
B - Ribištvo	1,9	0,8	1,3	98,1	99,2	98,7
C - Rudarstvo	10,0	8,5	17,5	90,0	91,5	82,5
CA - Pri. energetskih surovin	16,0	16,9	32,3	84,0	83,1	67,7
CB - Pri. Rud in kamnin, razen energetskih	5,9	15,9	12,0	94,1	84,1	88,0
D - Predelovalne dejavnosti	29,6	13,9	12,6	70,4	86,1	87,4
DA - Pro. hrane, pijač, krmil in tobačnih izd.	22,5	0,9	19,8	77,5	99,1	80,2
DB - Pro. tekstilij, usnjenih oblačil, tekstilnih in krznenih izdelkov	10,0	21,1	14,9	90,0	78,9	85,1
DC - Pro. Usnja, obutve in usnjenih izd. razen oblačil	19,7	1,6	24,7	80,3	98,4	75,3
DD - Obdelava in predelava lesa	29,8	3,8	33,4	70,2	96,2	66,6
DE - Pro. vlaknin, papirja; založništvo, tiskarstvo	12,0	5,7	19,9	88,0	94,3	80,1
DF - Pro. koksa, naftnih derivatov, jedrskega goriva	58,0	60,7	8,3	42,0	39,3	91,7
DG - Pro. kemikalij, kemičnih izdelkov, umetnih vlaken	7,4	12,5	23,0	92,6	87,5	77,0
DH - Pro. izdelkov iz gume in plastičnih mas	17,6	8,4	23,2	82,4	91,6	76,8
DI - Pro. drugih nekovinskih mineralnih izd.	3,3	14,2	19,0	96,7	85,8	81,0
DJ - Pro. kovin in kovinskih izdelkov	11,7	11,4	24,1	88,3	88,6	75,9
DK - Pro. strojev in naprav	10,5	18,6	27,5	89,5	81,4	72,5
DL - Pro. električne in optične opreme	14,4	17,1	30,1	85,6	82,9	69,9
DM - Pro. vozil in plovil	17,0	29,2	68,6	83,0	70,8	31,4
DN - Pro. pohištva, druge predelovalne dejavnosti; reciklaža	37,9	25,4	58,0	62,1	74,6	42,0
K - Poslovanje z nepremičninami, najem in poslovne storitve	19,8	0,6	14,5	80,2	99,4	85,5
Q - Eksteritorialne organizacije in združenja	52,3	28,2	22,0	47,7	71,8	78,0

Opomba: Izhodiščni statistični podatki so bili očiščeni podatkov, ki se pojavljajo enkrat ali večkrat pod domnevo, da je do ponavljanja podatkov prišlo zaradi večkratnih vnosov iste trgovinske transakcije.

Vir: Lastni izračuni na temelju podatkov Statističnega urada Republike Slovenije.

izvozom določene proizvodne podskupine in uvozom proizvodov iz drugih poskupin v teh dejavnostih. V primeru znotrajpanožnih proizvodov pa prihaja do mednarodne menjave v sorodnih proizvodih, katerih domača proizvodnja se v večji meri razlikuje od proizvođenj, ki jih uvažamo. Kot rezultat različnosti v dejavnostih in proizvodnih usmeritvah bi posledično lahko bile prisotne tudi večje razlike v kakovosti izvoženih in uvoženih proizvodov, z večjim poudarkom na kakovostni diverzifikaciji proizvodov.⁷

Zanimiva ugotovitev je, da je v obdobju 1992-1996 bil prevladujoč delež horizontalne znotrajpanožne trgovine v dejavnostih A - kmetijstvo, lov in gozdarstvo, B - ribištvo, CA - pridobivanje energetskih surovin, CB - pridobivanje rud in kamnin, razen energetskih, in za nekatere predelovalne dejavnosti. Z izjemo dejavnosti B -

ribištvo, to ne velja za obdobje 1996-2002, ko je večina znotrajpanožne trgovine bila vertikalnega značaja. Delno bi to lahko bil odraz procesa trgovinske preorientacije od tradicionalnih jugoslovanskih tržišč na druge trge. V tem procesu so prišle do izraza nekatere strukturne težave, povezane s procesom transformacije in prestrukturiranja v predelovalni industriji.

MIIT indeks za visokotehnološke industrije se je povečal med dvema analiziranima pod-obdobjema (tabela 3.7.). Še bistveno bolj prisotna prevladujoča znotrajpanožna trgovina (99,6 %) je v spremembi trgovinskih tokov med leti 1992 in 2002. To kaže na izrazito usklajenost v spremembi izvoženih in uvoženih sorodnih visokotehnoloških proizvodov. Za srednje-visokotehnološke industrije, srednje-nizkotehnološke industrije in nizkotehnološke industrije pa velja, da je bil delež znotrajpanožne

⁷ Do takega zaključka tudi prihaja Černoša (2003).

Tabela 3.6.: Delež HIIT in delež VIIT za celotno slovensko trgovino po NACE dejavnostih (%)

	HIIT	HIIT	HIIT	VIIT	VIIT	VIIT
	1996-1992	2002-1992	2002-1996	1996-1992	2002-1992	2002-1996
A - Kmetijstvo, lov, gozdarstvo	6,2	6,3	4,5	93,8	93,7	95,5
B - Ribišstvo	5,0	2,6	6,8	95,0	97,4	93,2
C - Rudarstvo	29,0	29,5	22,5	71,0	70,5	77,5
CA - Pri. energetskih surovin	41,1	41,2	1,2	58,9	58,8	98,8
CB - Pri. rud in kamnin, razen energetskih	4,8	8,0	8,2	95,2	92,0	91,8
D - Predelovalne dejavnosti	19,7	14,9	16,9	80,3	85,1	83,1
DA - Pro. hrane, pijač, krmil in tobaknih izd.	14,2	10,1	6,2	85,8	89,9	93,8
DB - Pro. tekstilij, usnjenih oblačil, tekstilnih in krznjenih izdelkov	14,0	11,9	29,8	86,0	88,1	70,2
DC - Pro. usnja, obutve in usnjenih izdelkov razen oblačil	25,0	16,3	23,8	75,0	83,7	76,2
DD - Obdelava in predelava lesa	17,8	11,4	18,8	82,2	88,6	81,2
DE - Pro. vlaknin, papirja; založništvo, tiskarstvo	16,5	15,0	17,1	83,5	85,0	82,9
DF - Pro. koksa, naftnih derivatov, jedrskega goriva	5,7	4,1	4,9	94,3	95,9	95,1
DG - Pro. kemikalij, kemičnih izdelkov, umetnih vlaknin	14,1	13,4	9,5	85,9	86,6	90,5
DH - Pro. izdelkov iz gume in plastičnih mas	23,2	19,3	23,7	76,8	80,7	76,3
DI - Pro. drugih nekovinskih mineralnih izd.	15,5	15,8	15,4	84,5	84,2	84,6
DJ - Pro. kovin in kovinskih izdelkov	17,0	15,2	20,5	83,0	84,8	79,5
DK - Pro. strojev in naprav	19,4	18,6	22,0	80,6	81,4	78,0
DL - Pro. električne in optične opreme	19,2	19,5	21,9	80,8	80,5	78,1
DM - Pro. vozil in plovil	21,3	16,1	22,6	78,7	83,9	77,4
DN - Pro. pohištva, druge predelovalne dejavnosti; reciklaža	18,5	13,3	23,9	81,5	86,7	76,1
K - Poslovanje z nepremičninami, najem in poslovne storitve	14,5	9,8	19,6	85,5	90,2	80,4
Q - Eksteritorialne organizacije in združenja	60,9	24,0	34,4	39,1	76,0	65,6

Opomba: Izhodišni statistični podatki so bili očiščeni podatkov, ki se pojavljajo enkrat ali večkrat pod domnevo, da je do ponavljanja podatkov prišlo zaradi večkratnih vnosov iste trgovinske transakcije.

Vir: Lastni izračuni na temelju podatkov Statističnega urada Republike Slovenije.

trgovine v spremembi vzajemnih trgovinskih tokov v sorodnih proizvodov večji med leti 1992 in 1996 kot pa med leti 1996 in 2002. Kljub temu znotrajpanožni tokovi ostanejo prevladujoči. To še posebej velja za nizkotehnološke industrije med leti 1992 in 2002, ko je kar 95,5 % spremembe v trgovinskih tokovih bilo znotrajpanožnega značaja, kar kaže na to, da je hkrati z izvozom proizvodov domače industrije (na primer obutve, tekstila, prehrabnih proizvodov in podobno) s procesom delne liberalizacije za te uvozno »občutljive« proizvode vseeno prihajalo do približno enakega uvoza podobnih proizvodov iz tujine. To je na eni strani pomembno prispevalo k cenovni in kakovostni diverzifikacije ponudbe na domačem trgu, na drugi pa ustvarjalo dodatne konkurenčne pritiske na domače proizvajalce pri ohranitvi tržnih deležev na domačem trgu, na katerem so bili v preteklosti v precejšnji meri zaščiteni. Izgubljanje tržnih deležev na določenih segmentih na domačih trgih je verjetno eden od najpomembnejših dejavnikov, ki bodo ustvarjali pritiske na domače proizvajalce, da

izgubljeno prodajo na domačih trgih poskušajo uspešno nadomestiti z izvozom na širše evropske in globalne trge, kjer tako povpraševanja obstaja, vendar pa pod bolj konkurenčnimi svetovnimi pogoji in s prisotnostjo konkurentov iz držav z bistveno nižjimi stroški na enoto dodane vrednosti.

Za visokotehnološke industrije, z izjemo dejavnosti pisarniški, računovodski in računalniški stroji v obdobju 1992-1996, MIIT indeksi kažejo prevladujočo znotrajpanožno trgovino. Do največjega porasta v znotrajpanožni trgovini je prišlo v začetnem poosamosvojitvenem obdobju 1992-1996, ko je bil pretežni del porasta v trgovini znotrajpanožnega značaja. Delež znotraj industrijske trgovine in s tem stopnja integriranosti v mednarodne tokove se je znižala za dejavnost letala in zračna plovila in dejavnost farmacevtski proizvodi ter delno za dejavnost radijska, televizijska in podobna oprema v obdobju 1996-2002, kar kaže na določen odmik od teoretičnih pričakovanj, kar je verjetno kratkoročnega značaja.

Tabela 3.7.: MIIT indeksi za celotno slovensko trgovino po dejavnostih tehnološke intenzivnosti (%)

	IMI	IMI	IMI	MIITI	MIITI	MIITI
	1996-1992	2002-1992	2002-1996	1996-1992	2002-1992	2002-1996
Visokotehnološke industrije	35,1	0,4	31,0	64,9	99,6	69,0
Letala in zračna plovila	6,8	52,7	34,1	93,2	47,3	65,9
Farmacevtski proizvodi	25,0	15,2	51,6	75,0	84,8	48,4
Pisarniški, računovodski in računalniški stroji	2,5	14,8	13,1	97,5	85,2	86,9
Radijska, televizijska in podobna oprema	22,0	12,3	28,2	78,0	87,7	71,8
Medicinski in optični instrumenti	17,3	13,6	11,8	82,7	86,4	88,2
Srednje-visokotehnološke industrije	15,7	18,2	35,5	84,3	81,8	64,5
Drugi električni stroji in aparati	13,1	21,1	34,4	86,9	78,9	65,6
Motorna vozila in podobno	17,0	30,3	73,8	83,0	69,7	26,2
Kemikalije brez farmacevtskih sredstev	4,0	11,9	18,0	96,0	88,1	82,0
Druga železniška in transportna oprema	23,9	17,0	32,0	76,1	83,0	68,0
Druga mehanizacija in oprema	10,5	18,6	27,5	89,5	81,4	72,5
Srednje-nizkotehnološke industrije	1,6	18,9	22,6	98,4	81,1	77,4
Koks, rafinirani naftni proizvodi in jedrska goriva	58,0	60,7	8,3	42,0	39,3	91,7
Proizvodi iz kavčuka in plastike	17,6	8,4	23,2	82,4	91,6	76,8
Drugi nemetalni mineralni proizvodi	1,8	14,4	17,7	98,2	85,6	82,3
Izgradnja in popravilo ladij in čolnov	11,8	28,2	32,2	88,2	71,8	67,8
Bazni metali	3,1	17,3	23,9	96,9	82,7	76,1
Fabricirani metalni proizvodi z izjemo strojev in opreme	17,0	32,1	15,9	83,0	67,9	84,1
Nizkotehnološke industrije	18,1	4,5	27,9	81,9	95,5	72,1
Druga predelava in reciklaža	39,1	36,6	68,3	60,9	63,4	31,7
Les, celuloza, papir, papirni proizvodi, tiskanje in publiciranje	17,9	5,1	24,4	82,1	94,9	75,6
Prehrambeni proizvodi, pijače in tobačni proizv.	15,2	1,3	19,1	84,8	98,7	80,9
Tekstil, tekstilni proizvodi, usnje in obutev	15,1	1,6	19,7	84,9	98,4	80,3

Opomba: Izhodiščni statistični podatki so bili očiščeni podatkov, ki se pojavljajo enkrat ali večkrat pod domnevo, da je do ponavljanja podatkov prišlo zaradi večkratnih vnosov iste trgovinske transakcije.

Vir: Lastni izračuni na temelju podatkov Statističnega urada Republike Slovenije.

Za srednje-visokotehnološke industrije je prav tako značilna prevladujoča znotrajpanožna trgovina. Z izjemo dejavnosti kemikalije brez farmacevtskih proizvodov se je MIIT indeks v obdobju 1996-2002 znižal glede na obdobje 1992-1996. Kljub temu, vendar z izjemo dejavnosti železniška oprema in transportna oprema, znotrajpanožna trgovina ostaja prevladujoča za srednje-visokotehnološke industrije v celotnem razdobju 1992-2002.

V primeru srednje-nizkotehnološke industrije, z izjemo dejavnosti koks, rafinirani naftni proizvodi in jedrska goriva in dejavnosti izgradnja in popravilo ladij in čolnov, prevladuje znotrajpanožna trgovina. Le ta kaže tendenco povečevanja za dejavnosti koks, rafinirani naftni proizvodi in nuklearno olje, dejavnost izgradnja in popravilo ladij in čolnov, dejavnost bazni metali in dejavnost metalni proizvodi, z izjemo strojev in opreme. V primeru dejavnosti kavčuk in plastični proizvodi in dejavnosti drugi nemetalni mineralni proizvodi je prišlo do

rahlega znižanja znotrajpanožne trgovine, vendar je delež znotrajpanožne trgovine še zmeraj čez 86 %.

Za nizkotehnološke industrije velja, da se je MIIT indeks, z izjemo za dejavnost prehrambeni proizvodi, pijače in tobačni izdelki, znižal. Z izjemo dejavnosti druga predelava in reciklaža trgovinski tokovi ostajajo znotrajpanožnega značaja. Kljub ekonomskim težavam, ki so prisotne v nekaterih nizkotehnoloških industrijskih dejavnostih, to potrjuje, da se delež znotrajpanožne trgovine v bilateralnih tokovih ni občutno znižal.

Primerjava med tabelama 3.7. in 3.8. kaže, da je za slovensko zunanjo trgovino po tehnoloških dejavnostih najbolj pogosta vertikalna znotrajpanožna trgovina. Zanimivo je, da za nobeno od prikazanih tehnoloških dejavnostih ni bila ugotovljena prevladujoča horizontalna znotrajpanožna trgovina. To kaže, da se sorodna trgovina vseeno razlikuje po določenih proizvodno-tehnoloških segmentih in kakovosti. Opazen je

Tabela 3.8.: Delež HIIT in delež VIIT za celotno slovensko trgovino po dejavnostih tehnološke intenzivnosti (%)

	HIIT	HIIT	HIIT	VIIT	VIIT	VIIT
	1996-1992	2002-1992	2002-1996	1996-1992	2002-1992	2002-1996
Visokotehnološke industrije	17,7	11,3	17,5	82,3	88,7	82,5
Letala in zračna plovila	29,9	27,9	34,1	70,1	72,1	65,9
Farmacevtski proizvodi	38,9	25,9	11,2	61,1	74,1	88,8
Pisarniški, računovodski in računalniški stroji	9,5	19,1	20,9	90,5	80,9	79,1
Radijska, televizijska in podobna oprema	19,9	15,7	16,3	80,1	84,3	83,7
Medicinski in optični instrumenti	16,1	14,7	15,5	83,9	85,3	84,5
Srednje-visokotehnološke industrije	17,3	15,3	18,6	82,7	84,7	81,4
Drugi električni stroji in aparati	22,1	0,0	25,3	77,9	100,0	74,7
Motorna vozila in podobno	21,1	15,9	21,5	78,9	84,1	78,5
Kemikalije brez farmacevtskih sredstev	10,0	10,0	8,9	90,0	90,0	91,1
Druga železniška in transportna oprema	16,0	15,8	26,0	84,0	84,2	74,0
Druga mehanizacija in oprema	19,4	18,6	22,0	80,6	81,4	78,0
Srednje-nizkotehnološke industrije	14,0	15,9	19,9	86,0	84,1	80,1
Koks, rafinirani naftni proizvodi in jedrska goriva	5,7	4,1	4,9	94,3	95,9	95,1
Proizvodi iz kavčuka in plastike	23,2	19,3	23,7	76,8	80,7	76,3
Drugi nemetalni mineralni proizvodi	14,5	15,9	15,3	85,5	84,1	84,7
Izgradnja in popravilo ladij in čolnov	9,2	10,2	9,9	90,8	89,8	90,1
Bazni metali	12,8	13,3	14,4	87,2	86,7	85,6
Fabricirani metalni proizvodi z izjemo strojev in opreme	24,4	26,6	25,2	75,6	73,4	74,8
Nizkotehnološke industrije	15,8	11,1	25,7	84,2	88,9	74,3
Druga predelava in reciklaža	17,1	12,3	25,9	82,9	87,7	74,1
Les, celuloza, papir, papirni proizvodi, tiskanje in publiciranje	15,3	12,9	16,5	84,7	87,1	83,5
Prehrambeni proizvodi, pijače in tobakični proizvodi	13,8	10,1	6,7	86,2	89,9	93,3
Tekstil, tekstilni proizvodi, usnje in obutev	15,8	10,7	29,6	84,2	89,3	70,4

Opomba: Izhodišni statistični podatki so bili očiščeni podatkov, ki se pojavljajo enkrat ali večkrat pod domnevo, da je do ponavljanja prišlo zaradi večkratnih vnosov iste trgovinske transakcije.

Vir: Lastni izračuni na temelju podatkov Statističnega urada Republike Slovenije.

preskok med analiziranimi obdobjema iz znotrajpanožne trgovine v medpanožno trgovino za farmacevtske proizvode, motorna vozila in podobno in drugo predelavo in reciklažo. Za nekatere od teh industrij velja, da so bile privatizirane s pomočjo neposrednih tujih investicij (FDI), kot na primer Lek Ljubljana za farmacevtske proizvode in Revoz Novo mesto pri motornih vozilih. Običajno se v takih primerih lahko zgodi, da se neposredni uvoz končnih proizvodov v določeni meri zmanjša s povečano konkurenčno proizvodnjo znotraj države. Poleg tega pa se lahko poveča medpanožna trgovinska specializacija s povečanimi enosmernimi prevladujočimi uvoznimi tokovi pri podskupinah specifičnih komponent in delov, ki se vgrajujejo v končne proizvode. Zaradi tega lahko pride pri podskupinah, ki se nanašajo na sestavne komponente za končni proizvod do medpanožne specializacije s poudarkom na uvozni komponenti. V obeh primerih, tako pri končnem proizvodu kot

pri sestavnih delih in komponentah lahko pride do bolj poudarjene medpanožne specializacije, ki vodi do zmanjšane znotrajpanožne trgovine v sorodnih proizvodih.

Še bolj pogosto kot preskok od znotrajpanožne trgovine k medpanožni trgovini je opazno znižanje v prevladujočem deležu znotrajpanožne trgovine. Z izjemo medicinskih in optičnih instrumentov med visokotehnološkimi industrijami in z izjemo koks, rafiniranih naftnih proizvodov in jedrskega goriva med srednje-nizkotehnološkimi industrijami to velja za druge prikazane tehnološke dejavnosti. Koks, rafinirani naftni proizvodi in jedrska goriva med srednje-nizkotehnološkimi industrijami je tudi edina tehnološka dejavnost, pri kateri je prišlo od medpanožne specializacije na določenih proizvodih do povečane znotrajpanožne trgovine ter s tem do povečanega pomena obojestranskih trgovinskih tokov v bolj podobnih proizvodih.

Med deleži horizontalne in vertikalne znotrajpanožne trgovine po tehnoloških dejavnostih ni prišlo do bistvenih sprememb, saj vertikalna znotrajpanožna trgovina prevladuje (Tabela 3.8.). V začetnem obdobju po slovenski osamosvojitvi je za visokotehnološke industrije bil značilen relativno visok delež horizontalne znotrajpanožne trgovine. V novjšem obdobju pa je značilen velik delež enosmernih trgovinskih tokov, kar kaže na specilizacijo domače industrije na določeno vrsto proizvodnje za domače tržišče in potencialen izvoz ter uvoz proizvodov, kjer ni domače proizvodnje.

Za srednje-visokotehnološke industrije je v času opazen premik od horizontalne znotrajpanožne trgovine k vertikalni znotrajpanožni trgovini za dejavnost motorna vozila in podobno in dejavnost kemikalije brez farmacevtskih proizvodov. Trgovinski tokovi v dejavnosti električni stroji in aparati ostajajo vertikalnega znotrajpanožnega značaja. Začetni enosmerni trgovinski tokovi za dejavnost železniška oprema in transportna oprema in dejavnost stroji in oprema postanejo vertikalnega znotrajpanožnega značaja, kar kaže na odmik od enostranske specializacije v trgovinskih tokovih. Pri morebiti prisotnih izvoznih tokovih so se pojavili novi uvozni tokovi in narobe, vendar z značilnimi razlikami.

Za srednje-nizkotehnološke industrije, z izjemo za dejavnosti drugi nemetalni mineralni proizvodi in dejavnosti bazni metali v obdobju 1992-1996 je znotrajpanožna trgovina vertikalnega značaja. V primeru dejavnosti kavčuk in plastični proizvodi in dejavnost metalni proizvodi, z izjemo strojev in opreme v obdobju 1992-1996, in dejavnosti koks, rafinirani naftni proizvodi in jedrska goriva in dejavnosti bazni metali v obdobju 1996-2002 so prisotni enosmerni, bodisi izključno izvozni ali pa izključno uvozni tokovi.

Kot pomembno ugotovitev za nizkotehnološke industrije velja poudariti, da je v okviru znotrajpanožne trgovine prišlo do občutnega znižanja horizontalne znotrajpanožne trgovine. Občutno znižanje horizontalne znotrajpanožne trgovine in hkrati bistveno povečanje vertikalne znotrajpanožne trgovine kaže na to, da je prišlo do značilnih razlik v dejavnostih, ki sodelujejo pri sorodnih izvoženih in uvoženih proizvodih.

4. Sklepi

GLIIT indeksi za posamezne predelovalne NACE dejavnosti kažejo, da gre za prevladujočo

znotrajpanožno trgovino z dvostranskimi trgovinskimi tokovi v sorodnih proizvodih, kar je pomembno za diverzifikacijo domače potrošnje v smislu večje različnosti sorodnih proizvodov in specializacijo slovenskega gospodarstva znotraj določene proizvodne podskupine na tiste sorodne proizvode, pri katerih je domača predelovalna industrija potencialno lahko bolj učinkovita pri uporabi ekonomije obsega za razpoložljive proizvodne dejavnike ali pa za tržne pogoje. Čeprav je slovenska predelovalna dejavnost v splošnem relativno visoko integrirana v mednarodne trgovinske tokove, je presenetljivo, da GLIIT indeks ne kaže posebne tendence rasti. Čeprav za večino predelovalnih D industrijskih sektorjev velja prevladujoča znotrajpanožna trgovina, obstajajo občutne razlike v njihovi višini po posameznih dejavnostih. Razlike so tudi v GLIIT indeksih za isto dejavnost v celotni slovenski trgovini in posebej v trgovini z državami EU-15. Večji pritiski prilagajanja so pričakovani v tistih dejavnostih, ki imajo nižji delež znotrajpanožne trgovine. Med take dejavnosti spadajo zlasti predelovalne dejavnosti DD - obdelava in predelava lesa, DF - proizvodnja koks, naftnih derivatov in jedrskega goriva, DM proizvodnja vozil in plovil in DN - proizvodnja pohištva, druge predelovalne dejavnosti in reciklaža. Med drugimi nepredelovalnimi dejavnostmi to velja zlasti za B - ribištvo, CA - pridobivanje energetskih surovin in CB - pridobivanje rud in kamnin, razen energetskih. Za nekatere dejavnosti, kot na primer DG - proizvodnja kemikalij, kemičnih izdelkov in umetnih vlaken, velja visok delež znotrajpanožne trgovine v celotni trgovini in nekoliko nižji z državami EU-15. Še bolj je ta razlika značilna za dejavnost DA - proizvodnja hrane, pijač, krmil in tobačnih izdelkov, saj je GLIIT indeks občutno nižji v geografsko dezagregirani trgovini z državami EU-15. To pomeni, da je celotna trgovina za to dejavnost v bistveno večji meri simetrična, regionalno razčlenjena pa je bistveno bolj asimetrična.⁸

GLIIT indeksi za celotno slovensko trgovino po dejavnostih tehnološke intenzivnosti prav tako kažejo določene razlike med posameznimi tehnološkimi industrijami in oscilacije po posameznih letih. Z izjemo visokotehnoloških industrij so se GLIIT indeksi za srednje-visokotehnološke industrije, za srednje-nizkotehnološke industrije in za nizkotehnološke industrije znižali. Med visokotehnološkimi industrijami je delež znotrajpanožne trgovine višji za dejavnosti radijska, televizijska in podobna

⁸ Na primer, v večji meri je prisoten uvoz iz držav EU in izvoz na tradicionalna bivša jugoslovanska tržišča (glej tudi Bojnec & Hartmann, 2004).

oprema in medicinski in optični instrumenti. Med srednje-visokotehnološko industrijo je to dejavnost kemikalije brez farmacevtskih sredstev in delno dejavnost druga mehanizacija in oprema. Med srednje-nizkotehnološko industrijo so to dejavnost drugi nemetalni mineralni proizvodi in delno dejavnosti bazni metali in proizvodi iz kavčuka in plastike. V manjši meri pa to velja za nizkotehnološko industrije.

Določene razlike so opazne tudi v slovenski trgovini z državami EU-15 po tehnoloških intenzivnosti. Delež znotrajpanožne trgovine za visokotehnološke industrije se je po letu 1994 znižal. Do porasta znotrajpanožne trgovine med Slovenijo in EU-15 pa je prišlo pri srednje-visokih tehnoloških industrijah. Na drugi strani je do znižanja deleža znotrajpanožne trgovine prišlo pri srednje-nizkotehnoloških industrijah, čeprav delež še zmeraj ostaja visok. Delež znotrajpanožne trgovine pri nizkotehnoloških industrijah se je bistveno povečal med leti 1993 in 1997 in se potem stabiliziral z rahlim znižanjem v letu 2002.

Nasprotno s teoretičnimi pričakovanji pa formalna liberalizacija slovenske zunanje trgovine in gospodarska rast nista bistveno prispevala k porastu znotrajpanožne trgovine. V večjem številu primerov je delež znotrajpanožne trgovine bil celo večji v začetnem obdobju 1992-1996 kot to velja za novejša obdobja 1996-2002, ko so v veljavo stopili bilateralni in multilateralni prostotrgovinski sporazumi in ko je Slovenija ves čas beležila pozitivne stopnje gospodarske rasti. Opazen delni premik od znotrajpanožne trgovine k medsektorski specializaciji, z izjemo nekaterih sektorjev, je najverjetneje kratkoročnega značaja.

Dekompozicija mejnih znotrajpanožnih trgovinskih tokov kaže na to, da je v trgovini zlasti srednje-nizko in nizkotehnoloških industrij prišlo do občutno povečane diverzifikacije v zunanje-trgovinskih tokovih. Prevladujoča vertikalna znotrajpanožna trgovina izkorišča razlike v primerjalnih prednostih in specializacijo na znotrajpanožni ravni in rezultira v realokacijo produkcijskih dejavnikov med različnimi sektorji znotraj iste industrije.

Članstvo Slovenije v EU, prilaganje in prestrukturiranje gospodarstva bosta verjetno pod vplivom domačega in tujega povpraševanje ter reakcije domače proizvodnje in ponudbe na te signale v prihodnje v večji meri vodila do konvergenčnih kot pa divergenčnih tendenc v sektorskih izvoznih in uvoznih tokovih, kar bo z

uspešnim prestrukturiranjem vodilo do nižjih stroškov prilagajanja in realokacije. Pričakovati je tudi, da se bo delež znotrajpanožne trgovine nadalje povečeval z članstvom Slovenije v EU.

Literatura

Aturupane, C., Djankov, S. & Hoekman, B. (1999). *Horizontal and Vertical Intra-Industry Trade between Eastern Europe and the European Union*. *Weltwirtschaftliches Archiv* 135(1): 62-81.

Bojnec, Š. & Hartmann, M. (2004). *Agricultural and Food Trade in Central and Eastern Europe: The Case of Slovenian Intra-Industry Trade*, IAMO Discussion Paper No. 65, Halle (Saale): Institute of Agricultural Development in Central and Eastern Europe (IAMO).

Bojnec, Š. in Novak, M. (2005). *Metodologija za ugotavljanje konkurenčnih prednosti in pozicioniranje sektorjev slovenskega gospodarstva po konkurenčnosti blagovne menjave*. *IB-revija* 39(1-2): 4-25.

Brühlhart, M. (1994). *Marginal Intra-Industry Trade: Measurement and the Relevance for the Pattern of Industrial Adjustment*. *Weltwirtschaftliches Archiv* 130(3): 600-613.

Černoša, S. (2003). *Teorija mednarodne menjave in znotrajpanožna trgovina*, doktorska disertacija, Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

Grubel, H.G. in Lloyd, P.J. (1975). *Intra-Industry Trade: The Theory and Measurement of International Trade in Differentiated Products*. London.

Fidrmuc, J., Grozea-Helmenstein, D. & Wörgötter, A. (1999). *East-West Intra-Industry Trade Dynamics*. *Weltwirtschaftliches Archiv* 135(2): 332-346.

Thom, R. in McDowell, M. (1999). *Measuring Marginal Intra-Industry Trade*. *Weltwirtschaftliches Archiv* 135(1): 48-61.

Wyzan, M. L. (1999). *Macedonian and Slovenian Trade: Contrasting Patterns and Focus on the European Union*. *Post-Soviet Geography and Economics* 40(5): 309-334.

Ključne besede: znotrajpanožna trgovina, medpanožna trgovina, vertikalna in horizontalna znotrajpanožna trgovina, Slovenija

Key words: intra-industry trade, inter-industry trade, vertical and horizontal intra-industry trade, Slovenia.